

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Eriko Linkevičiaus,

V kurso, civilinės ir verslo teisės

studijų šakos studento

Magistro darbas

Fiduciarinių santykių samprata ir interesų konfliktų šiuose santykiuose valdymas

**The Concept of Fiduciary Relationships and the Management of Conflicts of
Interest in Such Relationships**

Vadovas: lekt. dr. Tadas Varapnickas

Recenzentas: lekt. Albertas Šekštelo

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas fiduciarinių santykių institutas, jo samprata, reikšmė bei požymiai. Atskleidus fiduciarinių santykių sampratą bus siekiama pateikti fiduciariniuose santykiuose pasireiškiančių interesų konflikto situacijų teises valdymo priemonės. Kadangi fiduciarinių santykių bei intereso konflikto sąvokos susiformavo bendrosios teisės tradicijos valstybėse, o fiduciarinių santykių recepcija Lietuvoje vyko per Kanados Kvebeko provincijos Civilinio kodekso fiduciarinių santykių nuostatas, kurios į šį kodeksą buvo perkeltos iš anglakalbės Kanados dalies, magistro darbo tema atskleidžiama daugiausia remiantis tokių valstybių kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė bei Kanada, teisės doktrina ir teismų praktika.

Pagrindiniai žodžiai: fiduciariniai santykiai, interesų konfliktas, interesų konfliktų rūšys, interesų konflikto situacijų valdymas, interesų konfliktų sprendimo būdai.

This master thesis analyses the concept of fiduciary relationships and focuses on revealing legal instruments used in the management of conflict of interests in such relationships. Considering that the notion of fiduciary relationships and conflicts of interest formed in the common law countries, and that the reception of fiduciary relationships in Lithuania was heavily influenced by the Civil Code of Quebec, which had adopted the understanding of fiduciary relationships from the English speaking part of Canada, this master thesis is primarily based on the legal doctrine and case law of the United States of America, the United Kingdom and Canada.

Keywords: fiduciary relationships, conflict of interests, types of conflict of interests, management of conflict of interests, resolution of conflicts of interests.

TURINYS

IŽANGA	4
1. FIDUCIARINIŲ SANTYKIŲ INSTITUTO ENIGMA	9
1.1. Fiduciarinių santykių samprata	10
1.2. Fiduciarinių ir atstovavimo santykių atskirtis	12
1.2.1. Fiduciarinių santykių susiformavimo tikslas	15
1.2.2. Fiduciaro veiksmų paskirtis	17
1.2.3. Patikėtojo įtaka fiduciaro veiksams	18
1.2.4. Fiduciarinių santykių susiformavimo pagrindas.....	21
1.3. Atsakomybė pažeidus fiduciarinius santykius	24
2. INTERESŲ KONFLIKTAS FIDUCIARINIUOSE SANTYKIUOSE – NEMO IUDEX IN CAUSA SUA	27
2.1. Interesų konflikto kilmė teisės doktrinoje bei jos samprata.....	28
2.2. Interesų konflikto samprata Lietuvos teisėje	31
2.3. Interesų konfliktų rūšys.....	35
3. FIDUCIARINIUOSE SANTYKIUOSE PASIREIŠKIANČIŲ INTERESŲ KONFLIKTŲ VALDYMAS	39
3.1. Prevencinės vertikaliųjų bei horizontaliųjų interesų konfliktų priemonės.....	40
3.1.1. Teisingo atlygio politika	42
3.1.2. Kiekybinis atstovavimas bei išorinis vadovas	43
3.1.3. Informacijos ribojimas	44
3.1.4. Asmeninių interesų atsisakymas.....	47
3.2. Vidinio, išorinio bei esamo interesų konflikto valdymas	47
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	51
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62

IŽANGA

Temos aktualumas. Kaip visai neseniai – dar 2017 m. – yra išsireiškęs Dalhousie universiteto Schulich teisės mokyklos profesorius Leonard Rotman „fiduciarinė jurisprudencija yra viena painiausių ir mažiausiai suprantamų sričių šiuolaikinėje teisėje“ (Rotman, 2017, p. 975). Nepaisant prasto šio teisės instituto supratimo ir jo sudėtingumo, fiduciariniai santykiai yra dažnas objektas ne tik Lietuvos Respublikos, tačiau ir užsienio teismų praktikoje. Pavyzdžiui, fiduciarinių santykių doktrina bei interesų konfliktų analizė yra ypač populiari sprendžiant bylas dėl bendrovės vadovų bei advokatų civilinės atsakomybės sukeltos žalos atlyginimo.

Kiek tai susiję su Lietuva, dažnu atveju Lietuvos teismai bei teisės doktrina fiduciarinius santykius supranta kaip savaimę esančius, o jų apibrėžimas sutapatinamas su tam tikrais šių santykių bruožais – sąžiningumu, asmeniniu santykių pobūdžiu bei tarpusavio pasitikėjimu (Didžiulis, 2011, p. 94), kuris yra kildinamas iš atstovavimo santykiuose pasireiškiančių vidinių atstovo bei atstovaujamojo santykių (Mikelėnas *et. al.*, 2002, p. 256). Ypatingai svarbu tai, kad tarpusavio pasitikėjimas yra dominuojanti fiduciarinių santykių apibrėžimo dalis Lietuvos teismų praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje). Dėl šios priežasties atstovavimo santykiai tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje, yra nepagrįstai sutapatinami su fiduciariniais santykiais, nors šie santykiai objektyviai skirtingi.

Svarbu ir tai, kad fiduciariniai santykiai Lietuvos teismų praktikoje nėra detalizuojami, o jų analizė įprastai vyksta per bendrovės vadovo civilinės atsakomybės bylas¹. Dėl ypač riboto fiduciarinių santykių įvairumo Lietuvos teismų praktikoje fiduciarinių pareigų aiškinimas yra paliekamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.87 str. nuostatų rėmuose. Netgi tais atvejais, kuomet buvo nagrinėjamos civilinės bylos dėl draudimo santykių šalių fiduciarinių santykių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje) bei gydytojo ir paciento fiduciarinių santykių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 30 d. nutartis

¹ Infollex teismų praktikos paieškos sistemoje yra 68 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinės bylos susijusios su fiduciariniais santykiais. Iš šių bylų 53-juose minimi bendrovės vadovo ir (arba) bendrovės valdymo organų narių fiduciariniai santykiai. Paieška buvo atlikta į Infollex sistemos paieškos lauką suvedant raktinius žodžius „fiduciariniai santykiai“, pasirinkus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų nutartis bei nurodžius paieškos sistemoje, jog raktiniai žodžiai turi būti aptikti motyvacinėse nutarčių dalyse.

civilinėje byloje), aiškaus paaiškinimo, koku pagrindu galima konstatuoti tokių santykių fiduciarumą bei kaip yra nustatomos šias šalis siejančios fiduciarinės pareigos, Lietuvos Aukščiausias Teismas nepateikė.

Tikėtina, jog toks požiūris į fiduciarinius santykius iš esmės susiklostė dėl to, kad Lietuvos teisės doktrinoje niekada nebuvo skirtas pakankamas dėmesys fiduciarinių santykių analizei, nors 2000 metais priimtam CK bei 2002 metais išleistam Lietuvos Respublikos CK II knygos komentarui didelę įtaką turėjo Kanados Kvebeko provincijos Civilinis kodeksas, į kurį fiduciarinių santykių sampratą detalizuojančios nuostatos buvo perkeltos iš anglakalbės Kanados dalies (Didžiulis, 2011, p. 93-94). Visgi, nuo CK įsigaliojimo praėjo beveik du dešimtmečiai, o fiduciarinių santykių institutas Lietuvoje iki šiol lieka neatskleistas. Tai ypač pastebima Lietuvos teismų praktikoje, kuomet teismai, konstatuodami fiduciarinius santykius, vengia detalizuoti jų turinį (Greičius, 2007, p. 69).

Tai lemia, kad nepaisant to, jog fiduciariniai santykiai gali pasireikšti daugelyje verslo ir gyvenimo sričių, Lietuvoje iki šiol nėra atskleista nei šių santykių prigimtis, nei jų turinys, o tai lemia, jog tam tikrais atvejais santykiai, kurie savo esme yra fiduciariniai, tokiais galiausiai nėra laikomi. Dėl aukščiau nurodytų priežasčių, šiame darbe bus siekiama atsakyti į esminius probleminius klausimus, kurių aptarimas yra būtinas, siekiant vystyti fiduciarinių santykių doktriną Lietuvoje, t. y.: 1) kas yra fiduciariniai santykiai bei kaip jie formuojasi; 2) kuo skiriasi fiduciariniai bei jiems prilyginami atstovavimo santykiai; 3) kas yra interesų konfliktas; bei 4) kaip interesų konflikto situacijos yra valdomos fiduciariniuose santykiuose. Tik tinkamai atsakius į šiuos probleminius klausimus galima pradėti fiduciarinės jurisprudencijos, kaip atskiro teisės instituto, vystymą Lietuvoje.

Darbo tikslai. Pagrindinis šio darbo tikslas – atskleidus fiduciarinių santykių bei pareigų esmę, ir atskleidus šio instituto sampratą, pateikti teisinius įrankius, kurių pagalba galima būtų spręsti bei valdyti fiduciariniuose santykiuose kylančias interesų konflikto situacijas.

Darbo uždaviniai. Pirmiau nurodytiems tikslams pasiekti magistro darbe siekiama įgyvendinti šiuos uždavinius:

1. Atriboti fiduciarinius santykius bei atstovavimo santykius. Atstovavimo santykiai Lietuvos Respublikoje yra prilyginami fiduciariniams santykiams. Ši pozicija nėra išskirtinė, tačiau manytina, jog ydinga. Tinkamas fiduciarinių santykių bei atstovavimo santykių atribojimas sudarys prielaidas atskleisti tikrus fiduciarinių santykių bruožus, kurių pagalba galima bus nustatyti fiduciarinių santykių esmę bei sampratą.

2. Nustatyti bei apibrėžti fiduciarinių santykių esmę, įskaitant civilinės atsakomybės pobūdį, ir sampratą. Vieninga fiduciarinių santykių samprata lyg šiol Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nėra pateikiama, o šie santykiai iki šiol yra suprantami tarpusavio pasitikėjimo rėmuose. Vieningos fiduciarinių santykių sampratos įtvirtinimas Lietuvos teisės doktrinoje sudarys prielaidas tolesnei šio instituto analizei bei įtvirtins aiškesnį šių santykių pobūdį.
3. Apibrėžti interesų konflikto situacijas fiduciariniuose santykiuose. Interesų konfliktai Lietuvos Respublikoje yra apibrėžiami tik viešuosius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose. Privatiųjų interesų konfliktų samprata tiesiogiai nėra pateikiama, o šių situacijų supratimas paliekamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai. Atitinkamai, būtina nustatyti vieną bei lankstų interesų konflikto situacijų apibrėžimą, kuris galėtų būti taikomas ne tik visiems fiduciariniams santykiams, tačiau privatiems santykiams apskritai.
4. Nustatyti bei pateikti interesų konflikto situacijų valdymo būdus, pritaikomus fiduciariniuose santykiuose. Nacionaliniai teisės aktai neišsprendžia interesų konflikto problemų, o perkelia šią naštą fiduciarinių santykių šalims. Siekiant įnešti aiškumo, būtina pateikti skirtingus, praktikoje pritaikomus, interesų konflikto situacijų valdymo bei sprendimo būdus.

Tyrimo objektas. Pagrindinis šio darbo tyrimo objektas yra fiduciarinių santykių institutas ir interesų konflikto apraiška šiame institute.

Siekiant suprasti fiduciarinių santykių esmę, jų bruožus bei formavimosi pagrindus, svarbu įvertinti fiduciarinės teisės doktriną, susiformavusią šios doktrinos valstybės pirmtakėse. Pavienių fiduciarinių santykių išsamus nagrinėjimas nėra tikslingas šio darbo atžvilgiu, todėl atskiros fiduciarinių santykių rūšys darbe bus nagrinėjamos tik tiek, kiek yra reikšminga atsakant į šio darbo iškeltus tikslus ir uždavinius. Siekiant tinkamai atskleisti fiduciarinių santykių esmę, darbe bus pateikiami įvairūs, fiduciariniuose santykiuose galintys pasireikšti pavyzdžiai.

Siekiant nustatyti interesų konflikto rūšis bei pateikti savitą interesų konflikto situacijų apibrėžimą, kuris galėtų būti pritaikomas ne vien fiduciariniams santykiams, tačiau privatiems santykiams apskritai, yra būtina įvertinti bendrosios teisės tradicijos valstybių, laikytinų šios sąvokos pirmtakėmis, doktriną. Teisingam interesų konflikto situacijų valdymui yra privalomas interesų konfliktų rūšių nustatymas, kurių pagalba įmanoma atskirti bei nustatyti realiai valdomus interesų konfliktus nuo tokių, kurių valdymas yra paliekamas išimtinai fiduciaro sąžiningumo išraiškai.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro darbą buvo naudojami šie metodai:

1. Sisteminės analizės. Šis metodas taikytas vertinant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo, Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių bei kitų įstatymų nuostatas, susijusias su fiduciarinių santykių ir pareigų įgyvendinimu bei interesų konflikto pažeidimais. Pagrindinis metodo taikymo tikslas – ištirti skirtinguose įstatymuose vartojamas interesų konflikto situacijų sampratas, fiduciarinių pareigų turinį bei atsakomybės pažeidus šias pareigas sąlygas.
2. Lingvistinis. Šis metodas taikytas nustatant nacionaliniuose bei tarptautiniuose žodynuose pateikiamų sąvokų reikšmes ir lingvistiškai lyginant užsienio bei nacionalinėje teisės doktrinoje pateikiamus fiduciarinių santykių bei interesų konflikto situacijų apibrėžimus.
3. Lyginamasis. Šis metodas taikytas lyginant nacionalinę bei užsienio teisės doktriną ir praktiką. Lyginamuoju metodu siekta pateikti skirtingų sampratų palyginimus, išryškinti skirtingus požiūrius į fiduciarinės teisės doktriną bei pateikti aiškius fiduciarinių santykių bei interesų konflikto situacijų bruožus.
4. Abstrakcijos. Šiuo metodu magistro darbe atliekamas atstovavimo bei fiduciarinių santykių atskyrimas. Magistro darbe formuojami svarbiausi fiduciarinius santykius nuo atstovavimo santykių skiriantys bruožai, kurių pagalba yra nustatomi pagrindiniai bei esminiai fiduciarinių santykių ypatumai bei, galiausiai, suformuojama aiški fiduciarinius santykius apibūdinanti samprata.
5. Dedukcijos. Šiuo metodu apdorojama nacionalinėje bei užsienio teisės doktrinoje ir praktikoje žinoma informacija apie fiduciarinius santykius bei interesų konflikto situacijas. Iš figūruojančios doktrinos bei šios doktrinos kritikos siekiama išvesti naujas išvadas, kurios padėtų subendrinti fiduciarinės teisės doktriną nacionaliniu lygmeniu ir pateiktų atvirą diskusijoms teoriją fiduciarinių santykių požiūriu.

Darbo originalumas. Fiduciarinių santykių bei pareigų institutas Lietuvoje nėra sulaukęs tinkamo dėmesio. Vienintelis išsamesnis fiduciarinius santykius analizuojantis mokslinis darbas yra L. Didžiulio straipsnis „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija“. Tačiau šio darbo turinys neatskleidžia savarankiško fiduciarinių santykių apibrėžimo bei iš esmės antrina pozicijai, kad atstovavimo santykiai savaime yra fiduciariniai. Taip pat galima išskirti ir R. Greičiaus monografiją „Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos“, kuri detalčiai analizuoja juridinio asmens vadovo

fiduciarinius santykius su bendrove bei jos dalyviais. Visgi šioje monografijoje dėmesys skiriamas tik vienai iš fiduciarinių santykių rūšių, kitos nėra aptariamos. Atsižvelgiant į pirmiau paminėtų darbų specifiką, šiuo darbu siekiama atskleisti bendrąją fiduciarinių santykių ir pareigų esmę, pateikiant išsamius fiduciarinius santykius apibrėžiančius požymius bei suformuojant aiškia bei nedviprasmišką fiduciarinių santykių sampratą. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad interesų konflikto situacijos dažniausiai analizuojamos viešuosiuose santykiuose, šiuo darbu bus siekiama atkreipti dėmesį į privačiuose fiduciariniuose santykiuose prieinamus interesų konflikto situacijų valdymo būdus.

Šaltiniai. Šio darbo pagrindiniai nacionaliniai šaltiniai yra L. Didžiulio 2011 m. straipsnis „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija“, V. Mikelėno *et. al.* 2002 m. rengta „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga“, V. Mizaro (red.) 2009 m. knyga „Civilinės teisės. Bendroji dalis“ bei P. Miliausko 2010 m. straipsnis „Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai“. Šių šaltinių pagrindu yra nustatoma Lietuvos teisės doktrinos pozicija fiduciarinių santykių aspektu, pateikiamas subendrintas bendrosios teisės sistemos valstybių fiduciarinių santykių supratimas bei vertinamos interesų konflikto situacijos ir jų sprendimo būdai.

Iš užsienio šaltinių galima išskirti Davis, M. and Snead, W. 1982 m. straipsnį „Conflict of Interest [With commentary]“, Frankel, T. 1983 m. straipsnį bei 2011 m. knygą pavadinimu „Fiduciary Law“, bei Valsan, R. 2016 m. straipsnis „Fiduciary Duties, Conflict of Interest, and Proper Exercise of Judgement“. Šių darbų pagrindu magistro darbe yra apibrėžiama bendrosios teisės sistemos valstybių teisės doktrinoje išreiškiamą kritiką egzistuojančiam fiduciarinių santykių supratimui, pateikiamas interesų konflikto situacijų apibrėžimas bei įvedama erdvė diskusijoms dėl tarpdiscipliniškumo požiūrio interesų konfliktų situacijose taikymo.

Nors tarp uždavinių ir tikslų figūruoja užsienio bei nacionalinių teismų praktikos analizė, tačiau reikšmingų Lietuvos teismų bylų fiduciarinių santykių aspektu išskirti neįmanoma, todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo praktika analizuojama tik tiek, kiek yra tikslinga. Iš užsienio teismų praktikos galima išskirti bene svarbiausią šiame magistro darbe minimą Kanados Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sprendimą byloje *Alberta v. Elder Advocates of Alberta Society*. Šios bylos pagrindu magistro darbe atskleidžiami esminiai fiduciarinių santykių bruožai.

1. FIDUCIARINIŲ SANTYKIŲ INSTITUTO ENIGMA

Fiduciarinių santykių institutas nėra naujas darinys bei buvo žinomas ir plačiai naudojamas dar senovės Romos bei senovės Mesopotamijos laikais (Didžiulis, 2014, p. 83). Visgi, nors patys fiduciariniai santykiai buvo žinomi dar nuo senovės laikų, fiduciarinių pareigų instituto išplėtojimas yra laikomas vienu iš anglosaksų teisės tradicijų valstybių pasiekimų, kuris turėtų padėti efektyviai spręsti su klientų² interesų pažeidimais susijusias problemas (Didžiulis, 2014, p. 83). Nors ir norėtusi tikėti, kad fiduciarinių santykių institutas yra pakankamai ir tinkamai išplėtotas, kad galėtų būti deramas pagrindas interesų konflikto situacijų sprendimui, tačiau, kaip pažymima užsienio teisės doktrinoje, dėl prasto šių pareigų supratimo interesų konflikto situacijos lieka tinkamai neišaiškintos (Valsan, 2016, p. 1). Kai kurie teisės doktrinos autoriai, kaip P. D. Finn arba L. Rotman, netgi nurodo, jog fiduciarinių santykių sąvoka yra viena prasčiausiai apibrėžtų ir labiausiai klaidinančių sąvokų šiuolaikinėje teisėje (Sukhninder, 2007, p. 1; Rotman, 2017, p. 975).

Esant tokioms kardinalioms pozicijoms anglosaksų teisės doktrinoje, susiduriame su esminiu klausimu – jeigu teisės doktrina, kurioje fiduciarinių santykių pagrindai buvo suformuoti ir nuosekliai vystomi, nesutaria dėl vieningo fiduciarinių santykių bei pareigų supratimo, ar galima pasitikėti kontinentinės teisės tradicijos, įskaitant ir Lietuvos, fiduciarinių santykių ir pareigų apibrėžimu bei jo pritaikymu praktikoje? Siekiant atsakyti į šį klausimą, pirmiausia, būtina aptarti ir įvertinti būtent anglosaksų teisės doktrinoje, kurioje ir susiformavo fiduciarinių santykių doktrina, dažniausiai išreiškiamas kritikas fiduciarinių santykių institutui bei palyginti bendrosios teisės sistemos teismų bei Lietuvos teismų pateikiamą fiduciarinių santykių supratimą, sprendžiant analogiško pobūdžio bylas, susijusias su interesų konflikto bei fiduciarinių pareigų pažeidimais.

² Tikėtina, kad pavartota sąvoka „klientai“ buvo išreikšta nurodant bendrai advokato atstovaujamų klientų pažeistų interesų apsaugą.

1.1. Fiduciarinių santykių samprata

Kaip minėta, fiduciarinių santykių samprata bendrosios teisės sistemos valstybėse nėra vienareikšmiška. Pavyzdžiui, J. Velasco fiduciarinius santykius apibrėžia kaip teisiškai pripažįstamus santykius, kuriuose vienai šaliai yra suteikiamos galios veikti kitos šalies interesais, kuomet ta šalis, kuri suteikė tokias galias, tampa pažeidžiama piktnaudžiavimui (Velasco, 2013, p. 159). Tuo tarpu T. Dunfee, J. Bellace, D. Cohen bei A. Rosoff apibrėžia šiuos santykius kaip tarpusavio pasitikėjimu bei tikrumu pagrįstus santykius, kuriuose vienas asmuo išreiškia tikėjimą kitu asmeniu ir taip prisiima tam tikro pobūdžio priklausomybę tokio asmens veiksams (Dunfee *et. al.*, 1983, p. 467-468).

Teismų praktika šiose valstybėse buvo žengusi kitu žingsniu, neatsižvelgiant į teisės doktriną. Pirmiausia teismai remdavosi vien nuojauta, nustatant fiduciarinius santykius. Tokiu pagrindu susiklostė teismų požiūris, kad tam tikri santykiai yra fiduciariniai *per se* (Sukhninder, 2007, p. 1). Nesugebėjus atrasti jokio paaiškinimo, kaip tokie santykiai formuojasi ir kodėl, bendrosios teisės sistemos valstybių teismai buvo pradėję paprasčiausiai teigti, kad jie tiesiog yra. Ilgainiui, teismai pradėjo plėsti savo fiduciarinių santykių supratimą. Fiduciariniai santykiai pradėti aiškinti panašia linkme, kaip jie yra aiškinami Lietuvoje, t. y., kad fiduciariniai santykiai yra tarpusavio pasitikėjimu bei tikėjimu pagrįsti santykiai (American Realty Trust v. Chase Manhattan, 1981). Vėliau, pastebėjus šio apibrėžimo nekonkretumą, teismai suformavo platesnį apibrėžimą, kuriuo remiantis fiduciariniai santykiai egzistuoja tuomet, kai vienas asmuo išreiškia ypatingą pasitikėjimą kitu asmeniu, kuris privalo įgyvendinti pasitikinčio asmens interesus (Augusta Mut. Ins. v. Mason, 2007). Visgi, pateikti užsienio teismų fiduciarinių santykių apibrėžimai nėra tiek išsamūs, kiek jie yra pateikiami teisės doktrinoje, todėl vargu ar gali būti tinkamai analizuojami.

Vis dėlto, galima pastebėti, kad aukščiau pateikti apibrėžimai nurodo skirtingų autorių skirtingą požiūrį į fiduciarinius santykius ir jų supratimą. Vieni tokius santykius grindžia pasitikėjimu bei santykių tikrumu, kiti nurodo, kad viena šalis yra pažeidžiama kitos šalies piktnaudžiavimo galimybėmis, tokiu būdu sukurdami išankstinį nusiteikimą, jog viena šalis greičiausiai piktnaudžiaus jai suteiktomis galiomis. Kadangi vieningos pozicijos dėl fiduciarinių santykių sampratos nėra, o teismų požiūris konkretumu nepasižymi, šių santykių atskleidimas turi būti randamas per tokius santykius apibūdinančius požymius (elementus).

Nepaisant to, kad bendrosios teisės sistemos valstybių teismai nebuvo pateikę išsamaus bei konkretaus fiduciarinių santykių apibrėžimo, o ilgą laiką fiduciarinius santykius šie teismai vystė pagal tris pagrindinius elementus. Buvo laikoma, kad fiduciariniai santykiai atsiranda tuomet, kai: 1) fiduciarui būdavo suteikiamas turto arba valdžios patikėjimas; 2) santykiai būdavo grindžiami abipusiu fiduciario ir atstovaujamojo (patikėtojo³) pasitikėjimu; 3) iš patikėto turto arba valdžios kildavo patikėtojo rizika (Didžiulis, 2014, p. 85). Iš šių trijų elementų buvo išvystytas supratimas, kad esminis fiduciarines prievoles kvalifikuojantis požymis yra iš patikėto turto arba suteiktų galių kylanti nelojalaus elgesio rizika (Didžiulis, 2011, p. 86). Todėl fiduciarinės pareigos pradėtos suprasti kaip draudžiamųjų (angl., *proscriptive*) pareigų rinkinys, skirtas atgrasyti ir sustabdyti fiduciario pagundas būti nelojaliam (Valsan, 2016, p. 5-6).

Tačiau, toks bendrosios teisės sistemos valstybių teismų bei doktrinos požiūris yra smarkiai kritikuojamas, nurodant, kad toks fiduciarinių pareigų supratimas varžo tinkamą fiduciarinių pareigų vystymą bei yra per daug vangus ir abstraktus, kad galėtų būti efektyviu fiduciarinių pareigų skiriamuoju požymiu (Valsan, 2016, p. 6). Šiai kritikai paantrinant, pažymėtina, kad išties, fiduciarinių santykių supratimas per fiduciario galimo piktnaudžiavimo ir patikėtojo pažeidžiamumo prizmę yra ydingas ir nieko konkretaus nenurodantis, kadangi tokio pobūdžio argumentas galėtų būti išreiškiamas ir komercinių sutarčių saistomoms šalims. Pavyzdžiui, bendrasis sutarčių teisės principas *pacta sunt servanda* nurodo, kad sutarčių privalu laikytis, kitaip tariant, sutarčių šalims yra draudžiama pažeisti sutartį ir piktnaudžiauti joms suteiktomis teisėmis. Tačiau tai nereiškia, kad pirkimo – pardavimo, nuomos arba bet kokiais kitais teisiniais santykiais susietos šalys negali pažeisti sutartimi prisiimtų pareigų ir nesąžiningais veiksmais pakenkti kitai sutarties šaliai. Tačiau, priešingai negu fiduciarinių santykių atveju, sutarties šalių galimybė piktnaudžiauti ir pažeisti sutartį nėra esminis skiriamasis sutartinių santykių elementas, o yra sąlyga traukti nesąžiningą šalį civilinę atsakomybę, kad būtų apgintos sąžiningos šalies pažeistos teisės. Todėl toks požymis negali būti skiriamasis ir fiduciarinių santykių atveju, o turėtų būti pripažįstamas kaip pakankama sąlyga traukti nelojalų fiduciarą civilinę atsakomybę, siekiant apginti pažeistas patikėtojo teises.

³ Kaip nurodo T. Frankel, bendrosios teisės sistemos valstybėse yra daug skirtingų sąvokų, kurios yra naudojamos apibūdinant kitą fiduciarinių santykių šalį. Skirtingų sąvokų vartojimas priklauso nuo fiduciarinių santykių pobūdžio, tačiau dažniausiai pasitaikančios sąvokos yra *principalas* bei *beneficiaras*. Kadangi yra labai daug įvairių fiduciarinių santykių, remiantis T. Frankel pasiūlymu antrąją fiduciarinių santykių šalį vadinti bendrai patikėtoju (angl., *entrustor*) (Frankel, 1983, p. 800), toliau darbe bus naudojama būtent ši sąvoka.

Dabartinėje užsienio teismų praktikoje laikoma, kad fiduciarinių pareigų nustatymui būtina įrodyti, jog 1) tariamas fiduciaras yra prisiėmęs pareigą veikti geriausiais patikėtojo interesais; 2) konkretus asmuo arba asmenų grupė yra pažeidžiami fiduciaro turimų galių; 3) teisėtas arba praktinis patikėtojų interesas buvo pažeistas fiduciaro neteisėtais veiksmais jo paties nuožiūra. Antrasis, pažeidžiamumo, požymis nėra pakankamas pareikšti ieškinį dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo (*Alberta v. Elder Advocates of Alberta Society*, 2011).

Taigi, iš esmės bendrosios teisės sistemos valstybių teismai pereina prie dviejų esminių elementų, nustatant fiduciarinių santykių buvimą – 1) asmuo turi savo noru prisiimti fiduciarines pareigas veikti kito asmens geriausiais interesais; bei 2) asmuo gali įgyvendinti prisiimtas pareigas savo nuožiūra, kaip jam atrodo yra tinkama (*Valsan*, 2016, p. 7), nors ir yra saistomas tam tikrų, iš anksto aptartų, ribojimų, kaip kad veikti konkrečioje srityje, pavyzdžiui, tvarkyti patikėtojo turtą. Tačiau ir šiuo atveju sudėtinga išvesti pakankamai savitą fiduciarinių santykių apibrėžimą, kadangi minėti elementai gali būti priskiriami ir atstovavimo santykiams, kurie, nors Lietuvos teisės doktrinoje ir yra tapatinami, tačiau objektyviai skiriasi nuo fiduciarinių santykių. Dėl šios priežasties yra būtina aptarti šiuos santykius skiriančius požymius.

1.2. Fiduciarinių ir atstovavimo santykių atskirtis

Vienas labiausiai pasikartojančių fiduciarinių santykių požymių (elementų) bendrosios teisės sistemos valstybėse yra fiduciaro prisiėmimas veikti patikėtojo geriausiais interesais bei tokiu būdu įgyvendinti patikėtojo fiduciarui suteiktų įgalinimų turinį. Kaip minėta, šis požymis iš esmės atspindi Lietuvos teisės doktrinoje pateikiamą atstovavimo instituto apibrėžimą, kai vienas asmuo – atstovas – neviršydamas jam suteiktų teisių bei atskleisdamas atstovavimo faktą atlieka kito asmens – atstovaujamojo – vardu ir interesais teisinius veiksmus, kuriais tiesiogiai sukuria, pakeičia ir panaikina atstovaujamojo civilines teises ir pareigas (*Mizaras et. al.*, 2009, p. 372). Tačiau šie du institutai turi esminių skirtumų, kurių nepaisymas iš esmės juos ne tik sutapatina, tačiau kartu ir praplečia fiduciarinių santykių sąrašą, taip visiškai paneigiant fiduciarinių santykių esmę.

Lietuvos teisės doktrinoje yra pripažįstama, kad atstovavimo santykiai susikuria tarp trijų subjektų – atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens, tarp kurio ir atstovaujamojo atsiranda teisinis santykis dėl atstovo veiksmų (*Mizaras et. al.*, 2009, p. 373). Atstovo ir atstovaujamojo tarpusavio santykiai yra vidiniai, kurie dar yra vadinami organizaciniais santykiais, tuo tarpu atstovo ir trečiųjų asmenų, su kuriais atstovas sudaro sandorius arba atlieka kitus teisinius veiksmus atstovaujamojo vardu, santykiai yra vadinami išoriniais

(Mizaras *et. al.*, 2009, p. 373). Kaip nurodoma CK II knygos komentare, vidiniai atstovo bei atstovaujamojo santykiai yra fiduciariniai, kadangi yra grindžiami tarpusavio pasitikėjimu (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 256). Būtent ties vidiniais atstovavimo santykiais pasireiškia pirmasis ir esminis fiduciarinių santykių supratimo klaidingumas. Lietuvos teisės doktrinoje fiduciariniai santykiai apribojami tarpusavio pasitikėjimo sąvoka, o atstovavimo santykiai visuomet prilyginami fiduciariniams santykiams.

Reikėtų pažymėti ir tai, kad šis požiūris nėra išskirtinis Lietuvos teisės doktrinai. JAV yra paplitusi mintis, jog atstovavimo santykiai, pagrįsti taip vadinamu patvariu (neterminuotu) įgaliojimu (angl., *durable power-of-attorney*) turėtų būti priskiriami fiduciariniams santykiams, kadangi įgaliojimą išdavusi šalis ilgainiui tampa neveiksni ir būna labiau pažeidžiama negu kiti asmenys (negali kontroliuoti įgaliotinio veiksmų, nutraukti išduoto įgaliojimo ir pan.) (Boxx, 2001, p. 5, 62). Dar daugiau, JAV nacionalinė įstatymų bendrinimo komisijos konferencija (angl., *National Conference of Commissioners of Uniform State Laws*) 2006 m. išleido bendrąjį įgaliojimų įstatymo projektą (angl., *Uniform Power-of-Attorney Act*), kuris buvo patvirtintas ir pasiūlytas priimti visose valstijose⁴. Šiuo įstatymo projektu buvo pristatyta mintis, kad visi atstovavimo santykiai pasižymi fiduciarinėmis pareigomis (Uniform Power-of-Attorney Act, 2006, p. 25). Tačiau ši JAV teisės doktrinos bei įstatymų leidėjų kryptis yra smarkiai kritikuotina, kadangi, kaip ir Lietuvos atveju, yra neproporcingai praplečiamas fiduciarinių santykių bei su šių santykių pažeidimu susijusių pasekmių ratas.

Grįžtant prie Lietuvos teisės doktrinos, galima pastebėti, jog aiškinant atstovavimo santykių specifiką bei atskiriant atstovavimą nuo panašių santykių, tokių kaip veiksmai atliekami kito asmens interesais, kito asmens turto administravimo, turto patikėjimo bei procesinio atstovavimo, buvo padėtas puikus pagrindas fiduciarinių santykių apibrėžimui, kuriuo buvo nepasinaudota, o fiduciariniai santykiai tapo šalių tarpusavio pasitikėjimo sinonimu.

Pavyzdžiui, Lietuvos teisės doktrinoje pateikti atstovavimo bei išvardintų santykių skirtumai nurodo vieną ir tą patį požymį – asmuo, turintis įgaliojimus sąveikauti su trečiaisiais asmenimis niekuomet, kai tai nėra atstovavimo santykiai, neveikia kito asmens vardu. Pavyzdžiui, kaip nurodo V. Mizaras, turto administratorius, administruodamas kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantį turtą, nelaikytinas to asmens, kurio turtą jis administruoja, atstovu. Nors veikdamas administratorius sukuria kitam asmeniui teisių ir

⁴ Nuo 2020 m. 28 valstijos yra patvirtinusios ir įgyvendinusios bendrąjį įgaliojimų įstatymo projektą (Uniform Law Commission, Power of Attorney Act)

pareigų, tačiau jis veikia savo vardu, t. y., kaip subjektas, vykdamas administravimo funkcijas (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 378-379). Turto patikėjimas, kaip ir turto administravimas, yra viena iš kito asmens turtinių interesų įgyvendinimo formų, kai patikėtinis veikia savo vardu, bet patikėtojo interesais (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 379). Atstovavimo teisme teisinė prigimtis yra tokia pati kaip ir materialiosios teisės normų reguliuojamo atstovavimo, tačiau procesinis atstovavimas turi daug ypatumų, kuriuos nurodo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK) ir kurie lemia tai, kad atstovavimas teisme laikytinas civilinio proceso institutu (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 381). Ir bene svarbiausias pavyzdys, nurodantis fiduciarinių santykių apibrėžimo užuomazgas Lietuvos doktrinoje bei teisėje, yra CK 2.132 str. 4 d., kuri nurodo, kad atstovais nelaikomi asmenys, kurie veikia savo vardu, nors ir dėl kito asmens interesų (prekybos tarpininkai ir kt.) (Civilinis kodeksas, 2000).

Visi aukščiau pateikti pavyzdžiai tiesiogiai sutampa su klasikineis anglosaksų doktrinoje pripažįstamais fiduciariniais santykiais, kurie paprastai susiklosto tarp advokato ir kliento, prekybos tarpininko ir atstovaujamojo, fiduciaro ir naudos gavėjo (Sukhinder, 2007, p. 1), finansinio patarėjo, kuris kartu valdo patikėtojo finansus, t. y. turto administratoriaus, bei patikėtojo (Frankel, 2011, p. 9). Tačiau, vien dėl to, kad šiuose santykiuose atstovai neveikia atstovaujamojo vardu, šie santykiai nėra laikomi atstovavimo.

Visgi, fiduciariniai santykiai gali susiformuoti ir be išorinių fiduciaro ir trečiųjų asmenų santykių, kas tik dar labiau pabrėžia šių santykių atskirtį. Vienas tokių pavyzdžių gali būti finansų eksperto bei patikėtojo santykiai, kuomet finansų ekspertas išipareigoja konsultuoti nuosavybės turėtoją finansiniais klausimais, susijusiais su konkrečiu turtu. Tokiuose santykiuose nesusiklosto išoriniai finansų eksperto bei trečiųjų asmenų santykiai, bet susiformuoja vidiniai finansų eksperto, kaip fiduciaro, bei nuosavybės turėtojo, kaip patikėtojo, santykiai. Nors finansų ekspertas tiesiogiai neturi galios valdyti bei disponuoti turtu, tačiau tokie santykiai vis tiek yra pripažįstami fiduciariniais anglosaksų teisės doktrinoje (Frankel, 2011, p. 9), kadangi finansų ekspertas konsultuoja atsižvelgdamas į geriausius nuosavybės turėtojo interesus, o klientas veikia vadovaudamasis tokio finansų eksperto įžvalgomis bei jo žiniomis ekonomikos bei finansų valdymo srityje.

Taigi, nors visi atstovavimo santykiai yra grindžiami pasitikėjimu, tačiau ne visi atstovavimo santykiai yra fiduciariniai santykiai *per se*. Tokia pačia mintimi, ne visi fiduciariniai santykiai turi būti laikomi atstovavimo santykiais. Pasitikėjimas turi būti suprantamas kaip šiuos atskirus institutus vienijantis požymis, tačiau jokių būdu ne

tapatinantis. Kaip matyti iš aukščiau Lietuvos teisės doktrinoje išvardintų, nuo atstovavimo santykių besiskiriančių, pavyzdžių, fiduciariniai santykiai yra savarankiška ir tiesiogiai su atstovavimo santykiais nesusijusi sąvoka, todėl jų nustatymas turi būti grindžiamas ne visus šiuos santykius vienijančiu pasitikėjimo požymiu, o esminiais, fiduciarinius bei atstovavimo santykius atskiriančiais, požymiais.

1.2.1. Fiduciarinių santykių susiformavimo tikslas

Anglosaksų teisės doktrinoje yra pripažįstama, kad fiduciariniai santykiai susiformuoja tuomet, kai patikėtoji yra reikalingos ypatingos paslaugos, kurias gali suteikti tik atitinkamos specializacijos atstovas, kaip kad advokatas, gydytojas arba finansų ekspertas (Frankel, 2011, p. 7-9). Atstovavimo santykiai šiuo bruožu nepasižymi, o yra reikšmingi tuo, kad suteikia civilinių teisių subjektui galimybę sukurti, pakeisti arba panaikinti savo civilines teises bei pareigas per kitus asmenis (atstovus) (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 376). Tokiais atvejais, kai asmuo yra neveiksnius, faktiškai negali savarankiškai įgyvendinti savo teisių dėl ligos, užimtumo, komandiruotės, gebėjimų ar žinių trūkumų, atstovavimo institutas padeda civilinės teisės subjektui įgyvendinti savo teises per kitą asmenį (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 377). Todėl, atstovavimo institutas, priešingai negu fiduciarinių santykių, turi labiau bendrinę reikšmę civiliniuose teisiniuose santykiuose, pirmiausia nurodant, kad atstovo savybės nebūtinai turi turėti esminę reikšmę atstovavimo santykių susikūrimui. Tuo tarpu fiduciarinių santykių atveju fiduciaro savybės, specifinės žinios bei gebėjimai, visuomet turi esminę reikšmę tokių santykių susiformavimui.

Aukščiau pateiktas palyginimas leidžia daryti išvadą, jog pirmasis atstovavimo bei fiduciarinius santykius skiriantis požymis yra tai, kad fiduciariniai santykiai yra pagrįsti fiduciaro ekspertize, specifinių žinių, kurių pageidauja patikėtojas, turėjimu bei specifinių paslaugų patikėtoji teikimu (Frankel, 2011, p. 6).

Anot T. Frankel, specifinės fiduciaro žinios gali būti labai įvairios, tačiau visais atvejais jų įgijimas reikalauja ypatingų asmens pastangų ir laiko. Kaip pavyzdį Frankel nurodo, kad tarp santechniko ir kliento arba elektriko ir kliento niekada nesusiformuoja fiduciariniai santykiai, kadangi tokių profesijų žinių įgijimui nereikia ypatingų pastangų ir laiko (Frankel, 2011, p. 7). Tai nereiškia, kad elektriko arba santechniko disponuojamos žinios nėra vertingos arba nereikalaujančios pastangų ir laiko, kad jas įgyti. Šis pavyzdys, tikėtina, turėtų būti taikomas kaip skirtingų profesijų kvalifikacijos laipsnio atskirtis, t. y., turi būti laikoma, kad profesijoms, kurių pagrindu susiformuoja fiduciariniai santykiai, yra taikomi aukštesni kvalifikacijos reikalavimai.

Tokia išvada nebūtų svetima Lietuvos teisės doktrinai bei praktikai, kadangi ji tiesiogiai atitinka profesinės civilinės atsakomybės egzistavimo bei taikymo pagrindą. Konkrečiai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika pripažįsta, jog tam tikrų profesijų (notarų, gydytojų, advokatų ir pan.) veiklos specifika sąlygoja jų civilinės atsakomybės ypatumus. Būtent notaro profesija, jo darbas, yra veikla, susijusi su didesne rizika padaryti žalą tiek savo, tiek ir trečiųjų asmenų turtui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje).

Kas yra profesijų specifika V. Mikelėnas aiškina per staliaus ir santechniko veiklos palyginimą, t. y., staliaus ar santechniko darbus gali atlikti bet kas, kad ir savamokslis. Žmogus, pirkdamas staliaus ar santechniko paslaugas, paprastai nereikalauja, kad jie pateiktų savo kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus. Todėl tokių paslaugų kokybė paprastai įsitikinama tik po to, kai tokios paslaugos suteikiamos. Tačiau, kai paslaugas teikia tam tikros profesijos atstovas, jas perkantis asmuo (klientas) iš anksto suvokia, kad paslaugas perka iš asmens, kuris yra atitinkamos srities profesionalas, t. y., asmuo, turintis teorines ir praktines atitinkamos srities žinias. Tai suponuoja kliento pasitikėjimą paslaugos tiekėjo kvalifikacija ir pagrįstą kliento lūkestį, kad teikiamos paslaugos atitiks tai profesijai taikomus kokybės standartus (Mikelėnas, 2019, cituota Mikalonienė *et. al.*, 2019, p. 45-46).

Iš šio pavyzdžio galima tiesti paralelę fiduciariniams santykiams, kurių specifika nulemia tai, kad patikėtojas visuomet siekia pasinaudoti fiduciario specifinėmis žiniomis arba ekspertize, t. y., siekiama pasitelkti atitinkamos srities profesionalo paslaugas. Pavyzdžiui, pasisamdydamas advokatą klientas siekia, kad advokatas, kaip savo srities profesionalas, tinkamai atstovautų bei gintų jo teises. Pacientas turi lūkestį, kad gydytojas sugebės atlikti tikslią diagnozę bei neskirs jokių perteklinių tyrimų arba eksperimentinio gydymo būdo. Naudos gavėjas iš savo finansų eksperto tikisi pagrįstų bei protingų konsultacijų finansų srityje, kadangi neprotinga investicija gali turėti neigiamus padarinius patikėtojo finansinei padėčiai. Todėl, bet kuriuo atveju, fiduciariniuose santykiuose patikėtojas remiasi fiduciario išvalgomis, žiniomis bei patirtimi, o menkiausias fiduciario nerūpestingumas gali sukelti žalą patikėtojui. Tad pagrįsta teigti, kad fiduciariniai santykiai susiformuoja dėl fiduciario kvalifikacijos ypatumų, o fiduciaru gali būti tik atitinkamos srities profesionalas.

1.2.2. Fiduciaro veiksmų paskirtis

Fiduciariniai santykiai, priklausomai nuo įgaliojimų pobūdžio, gali susiformuoti ne tik su vidiniais, fiduciaro ir patikėtojo, santykiais, bet ir su išoriniais, fiduciaro ir trečiųjų asmenų, santykiais. Tačiau, bet kuriuo atveju fiduciaro veiksmų paskirtis bus pirmiausia ne sukurti, pakeisti arba panaikinti patikėtojo civilines teises ir pareigas, o savo veiksmais daryti įtaką patikėtojo teisinei arba finansinei padėčiai (statusui), ir tik tokiais atvejais, kai fiduciarui yra suteikiama teisė sudaryti sandorius su trečiaisiais asmenimis – jis sukurs, pakeis arba panaikins patikėtojo civilines teises ir pareigas. Ši išvada atspindi J. Getzler pateikiamame fiduciarinių santykių apibendrinime, kuriame J. Getzler nurodo, kad paprastai fiduciarui yra suteikiamos didelės galios pakeisti beneficiaro (naudos gavėjo) teisinę padėtį (angl., *legal position*) ir vienašališkai daryti įtaką jo interesams (Frankel, 2011, p. 4). Būtent dėl šios priežasties antrasis atstovavimo ir fiduciarinius santykius skiriantis bruožas yra fiduciaro veiksmų paskirtis.

Fiduciaro veiksmų paskirtį galima geriau paaiškinti per pavyzdžius, kuomet fiduciariniai santykiai yra be išorinių santykių, kadangi esant suteiktai teisei sudaryti sandorius su trečiaisiais asmenimis, akivaizdu, kad fiduciaro veiksmais bus sukuriamos, pakeičiamos arba panaikinamos patikėtojo civilinės teisės ir pareigos. Tačiau, gydytojo ir paciento, naudos gavėjo ir jo asmeninio finansinio patarėjo, arba advokato ir kliento santykiuose fiduciaro veiksmai turės tiesioginę įtaką patikėtojo teisinei arba finansinei padėčiai net ir nesant susiklosčiusiems išoriniams fiduciaro ir trečiųjų asmenų santykiams. Pavyzdžiui, gydytojas, atlikdamas savo fiduciarines pareigas, privalo užtikrinti bei įgyvendinti geriausius paciento interesus – gauti tinkamą bei kokybišką medicininę pagalbą. Aplaidus diagnozės nustatymas bei visiškai netinkamo gydymo paskyrimas gali neigiamai paveikti paciento (sveikatos patikėtojo) teisinį veiksnumą (suluošinama psichinė būklė), darbingumą (suluošinama fizinė būklė) arba net lemti paciento mirtį.

Asmeninis finansinis patarėjas, kurio fiduciarinė pareiga yra suteikti tikras bei kokybiškas konsultacijas, atitinkančias geriausius jį pasamdžiusio asmens finansinius interesus, piktnaudžiaudamas jam suteiktomis galiomis gali sąmoningai nuslėpti svarbią informaciją, dėl kurios nežinojimo savo finansinio apsisprendimo laisvę patikėjęs asmuo padaro netinkamą investiciją ir suprastina savo finansinę padėtį. Tokiu būdu patikėtojas praranda ne tik turtą, bet kartu pasiblogina savo galimybes atsiskaityti su kreditoriais.

Advokatas, kuriam buvo patikėta parengti procesinius dokumentus (ieškinį, atsiliėpimą į ieškinį, apeliacinį skundą bei kt.), tačiau nebuvo suteiktos procesinio atstovavimo teisės, sąmoningai arba aplaidžiai parengęs nekokybišką procesinį dokumentą, gali pralaimėti klientui bylą teisme ir tokiu būdu sukelti žalą.

Kiekvienu iš minėtų atvejų fiduciarai neveikia savo patikėtojo vardu, nesukuria, nepakeičia bei nepanaikina jo civilinių teisių ir pareigų, tačiau daro tiesioginę įtaką bei keičia patikėtojo teisinę arba finansinę padėtį. Todėl būtent fiduciarinių veiksnių paskirtis turi būti vertinama kaip vienas iš skiriamųjų požymių, siekiant apibrėžti ribą tarp atstovavimo bei fiduciarinių santykių.

1.2.3. Patikėtojo įtaka fiduciaro veiksniams

Lietuvos teisės doktrinoje pripažįstama, kad atstovavimo santykiai paprastai susiformuoja pavedimo sutarties pagrindu (Mizaras *et. al.*, 2009, p. 383). CK 6.759 str. 1 d. nurodo bendrąją taisyklę, kad įgaliotinis (atstovas) privalo įvykdyti jam duotą pavedimą pagal įgaliotojo (atstovaujamojo) nurodymus, tačiau įgaliotojo nurodymai privalo būti teisėti, įvykdomi ir konkretūs (Civilinis kodeksas, 2000). Antroje minėto CK straipsnio dalyje numatyta, kad įgaliotinis turi teisę nukrypti nuo įgaliotojo nurodymų, jeigu atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, tai yra būtina įgaliotojo interesams tenkinti, o įgaliotinis negalėjo iš anksto atsiklausti įgaliotojo arba per protingą terminą negavo atsakymo į savo paklausimą (Civilinis kodeksas, 2000). Tad, atstovavimo santykiuose įstatymas tiesiogiai numato, jog atstovas visuomet privalo veikti pagal atstovaujamojo konkrečius, teisėtus bei įvykdomus nurodymus ir tik išimtiniais atvejais, kuomet atstovas neturėjo galimybės atsiklausti atstovaujamojo, atstovas gali nukrypti nuo prisiimto pavedimo vykdymo.

Fiduciarinių santykių atveju, kaip minėta prieš tai, fiduciarui turi būti suteikiama veiksnių laisvė savo nuožiūra, kaip fiduciarui atrodo tinkama, įgyvendinti prisiimtas fiduciarines pareigas (Valsan, 2016, p. 7). Fiduciaro veiksnių laisvė fiduciariniuose santykiuose reiškia, kad susiklosčius fiduciariniams santykiams, patikėtojas nebeturi turėti įsakomosios galios nurodyti fiduciarui kaip jis turi atlikti savo fiduciarines pareigas patikėtojui. Todėl trečiasis šiuos santykius skiriantis požymis yra fiduciaro veiksnių laisvė įgyvendinant fiduciarines pareigas.

Fiduciaro veiksmų laisvė tiesiogiai koreliuoja su anksčiau minėtu pirmuoju fiduciarinių santykių požymiu – fiduciaro specifinių žinių turėjimu, ekspertize. Kitaip tariant, jeigu tikėti, kad patikėtojo tikslas, formuojant su kitu asmeniu fiduciarinius santykius, yra kito asmens disponuojamų specifinių žinių bei ekspertizės panaudojimas, kurių patikėtojas savarankiškai įgyti per trumpą laiką negali, tuomet patikėtojas neturėtų turėti įtakos fiduciaro veiksams, kuriais siekiama įgyvendinti geriausius patikėtojo interesus konkrečioje srityje. Priešingu atveju susiklostytų tokia situacija, kuomet patikėtojas, neturėdamas jokių žinių, tarkim chirurgijoje, prieš operaciją nurodytų gydytojui kaip jis turi atlikti operaciją, arba, esant teisminiam ginčui, nurodytų advokatui kaip šis turi vesti bylą. Todėl fiduciarinių pareigų įgyvendinimas privalo būti paliekamas fiduciaro nuožiūrai.

Visgi, kaip minėta, gali atsirasti tokių atvejų, kuomet susiformuoja ir atstovavimo ir fiduciariniai santykiai kartu, kuomet atstovaujамasis pageidauja, kad atstovas, vadovaudamasis savo specifinėmis žiniomis ir gebėjimais, atstovaujamojo vardu sukurtų, pakeistų arba panaikintų atstovaujamojo civilines teises arba pareigas. Šiais atvejais nustatyti aiškias ribas tarp grynai atstovavimo santykių ir fiduciarinių santykių gali būti sudėtinga, kadangi tokio pobūdžio atstovavimo santykiai savo esme labiau pradeda panašėti į fiduciarinius santykius. Tokiais atvejais, siekiant nustatyti ar šalys suformavo atstovavimo bei fiduciarinius santykius kartu, yra siūlytina vertinti šiuos santykius per du kumuliatyvius probleminius klausimus: 1) ar atstovavimo santykiai susiformavo dėl specifinių atstovo žinių, ekspertizės; bei 2) ar atstovui yra paliekama veiksmų laisvė įgyvendinant įgaliotojo pavedimą. Atitinkamai, kai atstovavimo santykiai susiformuoja dėl atstovo specifinių žinių arba gebėjimų turėjimo, teigti, kad atstovavimo santykiai yra kartu ir fiduciariniai santykiai, galima tuomet, kai atstovui yra paliekama veiksmų laisvė, kuri, kaip minėta, yra vienas iš esminių fiduciarinių santykių bruožų.

Ši išvada geriausiai atsispindi per tris panašius, tačiau savo esme skirtingus, pavyzdžius. Tarkim, asmuo verčiasi individualia veikla (toliau – Klientas) ir nori sudaryti prekių pirkimo – pardavimo sutartį, tačiau UAB A, UAB B ir UAB C jam pateikė tris skirtingus pasiūlymus sutarčių forma. Klientas kreipiasi į verslo santykius bei sutarčių teisę išmanantį advokatą su vienu iš trijų prašymų: 1) pateikti advokato teisinę išvadą, kurioje advokatas nurodytų, kurią sutartį reikėtų sudaryti, kad būtų labiausiai patenkinti Kliento interesai; 2) įvertinti visus tris pateiktus pasiūlymus bei advokato nuožiūra kliento vardu sudaryti Kliento interesus labiausiai tenkinančią sutartį; 3) sudaryti Kliento vardu pirkimo – pardavimo sutartį su UAB A.

Pirmojo prašymo atveju tarp advokato ir Kliento susiformuoja vidiniai fiduciariniai santykiai, kuomet Klientas, pasitikėdamas advokato profesinėmis žiniomis, prašo advokato pateikti savo teisinę išvadą dėl sutarčių turinio. Atitinkamai, sulaukęs iš advokato teisinės išvados bei įvertinęs jos turinį, Klientas pasirinks vienokį arba kitokį veikimo būdą. Šiuose santykiuose fiduciarinius advokato ir Kliento santykius apibrėžia ne tarpusavio pasitikėjimo elementas, o tinkamų bei paties advokato nuožiūra suteikiamų teisinių paslaugų, atitinkančių geriausius Kliento interesus, suteikimas. Kliento pasitikėjimas šiuo atveju yra natūralus Kliento lūkestis, kad advokatas tinkamai šias pareigas įgyvendins.

Antrojo pavyzdžio atveju tarp advokato ir Kliento susiformuoja tiek atstovavimo, tiek fiduciariniai santykiai. Nors Klientas ir paveda advokatui sudaryti sutartį jo vardu, tačiau advokatui yra paliekama veiksmų laisvė savo nuožiūra sudaryti Kliento interesus labiausiai atitinkančią sutartį. Kaip ir pirmojo pavyzdžio atveju, fiduciarinius advokato bei kliento santykius apibrėžia tinkamas teisinių paslaugų suteikimas, į kurį šiuo atveju įeina ir papildoma pareiga - sutarties Kliento vardu ir interesais sudarymas.

Galiausiai, trečiojo pavyzdžio atveju tarp Kliento ir advokato susiformuoja išskirtinai atstovavimo santykiai, nepagrįsti jokiais fiduciariniais santykiais, kadangi fiduciarui nėra paliekama jokia veiksmų laisvė, o Klientas tiesiogiai nurodo veiksmus, kuriuos turi atlikti advokatas, t. y., advokato specifinės žinios netenka prasmės. Tokiu atveju advokatas privalo veikti išskirtinai kaip Kliento atstovas, o ne fiduciaras, kurio specifinėmis žiniomis Klientas siektų pasinaudoti.

Apibendrinant aukščiau išvardintus pavyzdžius, galima teigti, kad fiduciariniuose santykiuose, priešingai negu atstovavimo, patikėtojas neturi arba turi labai nedidelę įtaką fiduciaro veiksmams, kuriais yra siekiama tinkamo fiduciarinių pareigų įvykdymo. Fiduciarinių santykių susiformavimas visuomet yra grindžiamas fiduciaro disponuojamomis žiniomis bei galimybėmis šias žinias pritaikyti priimant sprendimus patikėtojo interesais ir (arba) vardu.

1.2.4. Fiduciarinių santykių susiformavimo pagrindas

Kaip minėta, bendrosios teisės sistemos teismų praktikoje pradėta teigti, kad fiduciariniai santykiai nustatomi tuomet, kai yra įrodoma, kad 1) asmuo savo noru prisiėmė fiduciarines pareigas veikti kito asmens geriausiaisiais interesais; bei 2) asmuo gali įgyvendinti prisiimtas pareigas savo nuožiūra, kaip jam atrodo yra tinkama (Valsan, 2016, p. 7; Alberta v. Elder Advocates of Alberta Society, 2011). Pagal pateiktas sąlygas galima pastebėti, kad anot užsienio teismų praktikos, fiduciariniai santykiai susiformuoja tik tuomet, kai pats fiduciaras laisva valia prisiima fiduciarines pareigas. Tai suponuoja, kad fiduciariniai santykiai turi ypatingą susiformavimo specifiką, t. y., fiduciariniai santykiai susiformuoja tik šių santykių šalių laisvai išreikšta bei suderinta valia.

Visiškai priešinga situacija yra su atstovavimo santykiais, kurie anot CK 2.132 str. 2 d. atsiranda: 1) sandorio pagrindu; 2) įstatymo pagrindu; 3) teismo sprendimu; 4) administraciniu aktu (Civilinis kodeksas, 2000). Tai reiškia, kad asmens atstovavimas gali atsirasti tiek savanoriškai, sudarant pavedimo sutartį pagal CK 6.756 str., tiek nepriklausomai nuo atstovaujamojo valios, kai atstovavimas atsiranda priverstinai pagal įstatymą, administracinį aktą arba teismo sprendimą.

Taigi, ketvirtasis fiduciarinius bei atstovavimo santykius skiriantis požymis yra fiduciarinių santykių atsiradimo pagrindas – patikėtojo ir fiduciaro laisva valia. Šis požymis, kaip ir anksčiau minėtasis fiduciaro veiksmų laisvės požymis iš esmės kyla iš to, kad būtent patikėtojas renkasi asmenį, kuris turi specifinių žinių atitinkamoje srityje. Todėl fiduciarinių santykių atveju teigti, kad fiduciariniai santykiai gali susiformuoti be šalių valios, neturėtų būti pateisinama, kadangi, būtų paneigiama ne tik teisės doktrina, kuri nurodo, kad fiduciarinių santykių prigimtis pasireiškia savanorišku fiduciarinių pareigų prisiėmimu (Valsan, 2016, p. 7), tačiau ir antrasis fiduciarinių santykių bruožas – fiduciaro specifinių žinių patikėtojui svarba. Dėl šios priežasties, tokie atvejai, kai nepilnametis vaikas yra pagal įstatymą atstovaujamas savo tėvų arba globėjų arba kai teismo nutartimi yra paskiriamas asmens turto administratorius, arba kai teismo nutartimi yra paskiriamas bendrovės administratorius, negali būti priskiriami fiduciariniams santykiams, kadangi nei vienu atveju kita santykių šalis (patikėtojas, naudos gavėjas) neišreiškė valios tokių santykių susiformavimui.

Plačiau paliečiant nepilnamečio vaiko ir tėvų (globėjų) santykius, būtina paminėti, kad bendrosios teisės sistemos teisės doktrinoje šie santykiai yra laikomi pavaldumo santykiais (angl., *status relations*), kuriems susiformavus, tėvai, kaip galios turėtojai (angl., *power bearer*), paprastai turi dalinę arba visą galios monopoliją tenkinti vaiko, kuris yra

priklausomas nuo tėvų galios (angl., *dependent*), interesus (Frankel, 1983, p. 798). Tokiuose santykiuose galios turėtojai turi visišką veiksmų laisvę, kuomet vaikų (priklausomųjų) laisvė yra apribota jų būtinaisiais poreikiais (Frankel, 1983, p. 799). Nors ši pozicija ir nėra vienareikšmiška, kadangi tiek užsienio teismai, tiek ir teisės doktrina yra linkusi pripažinti tėvų ir vaikų santykius fiduciariniais (Rotman, 1996, p. 825), tačiau siekiant darbe išreikštos pozicijos nuoseklumo, labiau pritartina pozicijai, kad vaikų bei tėvų (globėjų) santykiai negali būti priskiriami fiduciariniams, kadangi jie susiklosto be savanoriškos vaikų ar tėvų valios išraiškos, o tėvams (globėjams) yra suteikiama visiška laisvė veikti vaiko interesais, kaip tuos interesus supranta tėvai, o ne vaikai.

Teismo nutartimi paskirtas asmens arba bendrovės turto administratorius taip pat neturėtų būti saistomas fiduciarinėmis pareigomis, kadangi šių santykių atsiradimui nebūdinga valios išraiška, kaip kad yra fiduciarinių santykių atveju. Fizinio asmens turto administratoriaus skyrimas priklauso nuo civilinės bylos pobūdžio ir gali būti nustatomas laikinųjų apsaugos priemonių pagrindu (Civilinio proceso kodeksas, 2002) arba neveiksniam arba ribotai veiksniam tam tikroje srityje fiziniam asmeniui remiantis CPK 493 str. 1 d., kurioje nurodoma, jog teismas pagal globos ir rūpybos institucijos prašymą ar savo iniciatyva paskiria turto administratorių neveiksnaus tam tikroje srityje ar ribotai veiksnaus tam tikroje srityje asmens nekilnojamojo ar kilnojamojo turto priežiūrai (Civilinio proceso kodeksas, 2002). Tuo tarpu bendrovės administratoriaus skyrimas pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką yra laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, o skiriamas bendrovės turto administratorius nėra bendrovės valdymo organas, jis turi savarankiškas jam priskirtas civilines pareigas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje). Visa tai akivaizdžiai nurodo, kad turto administratorių bei globėjų skyrimas nepriklauso nuo šalies, kuriai yra skiriamas toks administratorius arba globėjas, valios.

Neveiksnaus tam tikroje srityje arba ribotai veiksnaus tam tikroje srityje turto administratoriaus paskyrimas fiduciarinių santykių prasme turėtų būti prilyginamas globos ir rūpybos santykiams. Tokio asmens turto administratorius neveikia fiduciarinių santykių pagrindu, kadangi egzistuoja vadinamieji pavaldumo santykiai tarp neveiksnaus arba ribotai veiksnaus tam tikroje srityje asmens ir turto administratoriaus. Lygiai taip pat, kaip nepilnamečiai vaikai yra visiškai priklausomi nuo tėvų valios, taip ir neveiksnaus arba ribotai veiksnaus tam tikroje srityje asmuo yra priklausomas nuo turto administratoriaus valios, kiek tai yra susiję su tokiam asmeniui nuosavybės teise priklausančio turto valdymu.

Bendrovės turto administravimo atveju, kaip minėta, pagal Lietuvos teismų praktiką, skiriamas bendrovės turto administratorius netampa bendrovės vadovu, o jam yra suteikiamos atskiros civilinės pareigos, todėl jo santykiai su bendrove, jos akcininkais, darbuotojais bei esančiais valdybos nariais niekada nesusiklosto fiduciarinių santykių pagrindu. Turto administratoriaus skyrimas, kaip ir kitų laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas, yra skirtas užtikrinti, kad šalių ir ginčo objekto *status quo* bylos nagrinėjimo metu nepasikeistų bei nepablogėtų (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl, šie, teismo valia susiformuojantys, tarp turto administratoriaus ir bendrovės, santykiai yra skirti ne atskiriems bendrovės interesams tenkinti, o faktinei bendrovės būklei civilinės bylos nagrinėjimo metu išlaikyti. Atitinkamai turto administratoriaus teisės ir pareigos yra nustatomos išimtinai CK IV knygos bei teismo nutarties pagrindu, o ne kaip šalių sudaryto sandorio pasekmė.

Atsižvelgiant į visas aukščiau aptartas aplinkybes, darytina išvada, kad fiduciariniai santykiai, priešingai negu atstovavimo santykiai, privalo susiklostyti tik patikėtojo ir fiduciaro laisva valia. Tais atvejais, kai panašaus pobūdžio santykiai susiformuoja įstatymo, teismo sprendimo (nutarties) arba administracinio akto pagrindu, galima teigti, kad susiformavo arba atstovavimo santykiai, arba į atstovavimo santykius panašūs santykiai, tačiau bet kuriuo atveju be fiduciarinių pareigų elemento.

Apibendrinant, galima teigti, kad fiduciariniai santykiai yra dvišalio sandorio pagrindu atsirandantys santykiai, kuomet viena šalis (patikėtojas), savo laisva valia, pasikliaudama kitos šalies specifinėmis žiniomis arba gebėjimais, kurių įgijimas reikalauja ypatingų pastangų ir (arba) laiko, patiki tam tikrą savo laisvę bei suteikia kitai šaliai (fiduciarui) teises daryti įtaką ir (arba) keisti jos teisinę ar finansinę padėtį, o kita sandorio šalis (fiduciaras) savo laisva valia prisiima tokias jai suteikiamas teises ir prisiima fiduciarines pareigas siekti geriausio patikėtojo interesų tenkinimo savo pačios nuožiūra, atliekant visus tam reikiamus veiksmus.

1.3. Atsakomybė pažeidus fiduciarinius santykius

Fiduciariniai santykiai yra ypatinga santykių rūšis, kuri iš vienos pusės formuojasi dvišalio sandorio pagrindu, esant abiejų šalių bendrai suderintai ir laisvai išreikštai valiai, tačiau iš kitos pusės atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimą nėra sutartinė. Bendrosios teisės sistemos šalių teisės doktrinoje galima pastebėti, jog analizuojant advokato – kliento santykius klientui yra suteikiami trys skirtingi pažeistų teisių gynimo būdai: 1) ieškinys dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo; 2) ieškinys dėl sutarties pažeidimo; 3) ieškinys dėl didelio nerūpestingumo (angl., *tort of malpractice*) (Anderson, Steele, 1994, p. 235).

Iš pateiktų ieškinio rūšių akivaizdu, kad fiduciarinių pareigų pažeidimas yra laikomas atskira civilinės atsakomybės rūšimi, kuri nėra siejama su sutartine atsakomybe. Šioje vietoje galima tiesti dar vieną paralelę tarp profesinės civilinės atsakomybės bei fiduciarinių pareigų pažeidimo. Nors pati profesinė civilinė atsakomybė nėra savarankiška civilinės atsakomybės rūšis, kaip, kad fiduciarinė atsakomybė, tačiau jos pagrindu yra nustatomi civilinės atsakomybės ypatumai, vadinami „profesiniu aplaidumu, neatidumu“ (angl. *professional malpractice*), kurie sąlygoja griežtesnius tam tikros profesijos atstovų rūpestingumo reikalavimus (Mikelėnas, 2019, cituota Mikalonienė *et. al.* 2019, p. 42-43).

Visgi, bendrosios teisės sistemos valstybėse šis fenomenas gali būti paaiškinamas tuo, kad nors patys fiduciariniai santykiai susiklosto sandorio (sutarties) pagrindu, tačiau fiduciarinės pareigos yra atskiros nuo pačios sutarties susitarimo dalyko (Frankel, 2011, p. 4). Ši išvada taip pat atsispindi angliškajame bei JAV fiduciarinių pareigų modeliuose, kurie atsispindi ir Lietuvos generalinio delikto taisyklėje.

Pagal angliškąjį modelį bendrosios fiduciarinės pareigos susideda iš fiduciaro bendros pareigos būti lojaliam savo patikėtoju, tuo tarpu pagal JAV modelį bendrosios fiduciarinės pareigos kartu numato ir bendrą pareigą būti rūpestingam (Didžiulis, 2011, p. 86-87). Abejų modelių užuomazgos gali būti pastebimos ir Lietuvos teisėje, kurioje pagal generalinio delikto taisyklę atsakomybės pagrindas yra bendro pobūdžio rūpestingumo ir atsargumo pareigos pažeidimas, sukėlęs kitam asmeniui žalos (CK 6.246 str. 1 d.), t. y., laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje). Tad, esant šioms bendroms pareigoms, kurios yra taikomos kiekvieniems fiduciariniams santykiams, nepriklausomai nuo sandorio, kurio pagrindu susiformavo fiduciariniai santykiai, turinio, galima daryti prielaidą, kad fiduciarinių pareigų pažeidimas yra deliktinės atsakomybės dalis, kuriai nustatyti reikėtų įrodyti fiduciaro neteisėtus veiksmus (CK 6.246 str.), kalte

(tyčią arba didelį neatsargumą) (CK 6.248 str.), patikėtoji kilusią žalą arba fiduciaro neteisėtą pasipelnymą iš fiduciarinių pareigų vykdymo (CK 6.249 str. 1-2 d.), bei priešastinį ryšį tarp fiduciaro neteisėtų veiksmų bei kilusios žalos (CK 6.247 str.).

Svarbu ir tai, kad pagal JAV modelį fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju patikėtoji yra suteikiamos platesnės galimybės ginti savo pažeistas teises. Pavyzdžiui, DeMott nurodo, jog bendrasis sutartinės atsakomybės tikslas, kuris yra taikomas ir Lietuvoje, yra kompensuoti ieškovo patirtus nuostolius dėl kitos sutarties šalies neteisėtų veiksmų (sutarties pažeidimo). Tuo tarpu fiduciarinės atsakomybės tikslas pasižymi tuo, kad ieškovas turi teisę į restituciją, kuomet fiduciaras savo neteisėtais veiksmais gavo bet kokios naudos, atlikdamas fiduciarines pareigas, o jeigu konkreti restitucija nėra galima, tuomet ieškovas turi teisę į žalos atlyginimą. Ši taisyklė galioja ir tuomet, kai fiduciaras, nesukeldamas žalos savo patikėtoji, gavo nepagrįstos naudos iš savo atliktų fiduciarinių veiksmų (DeMott, 1998, p. 888).

Tačiau, nepriklausomai nuo angliškojo bei JAV fiduciarinės atsakomybės modelio, deliktinės atsakomybės fiduciariniuose santykiuose taikymą galima pagrįsti analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką bylose dėl bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės, pažeidus fiduciarines pareigas bendrovei.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose dėl bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės galima pastebėti, jog yra taikoma deliktinė, o ne sutartinė civilinė atsakomybė, kadangi fiduciarinių pareigų pažeidimas yra įstatyme numatytų specialių pareigų pažeidimas (CK 2.87 str.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Būtent dėl šios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijos yra labiausiai akivaizdu, kad sutartinės atsakomybės taikymas fiduciarinių pareigų pažeidimo atvejais būtų ydingas, kadangi vienu atveju būtų nurodoma, jog fiduciarinių pareigų pažeidimas yra įstatyme numatytų specialių pareigų pažeidimas, o kitais atvejais būtų nurodoma, jog fiduciarinių pareigų pažeidimas yra iš sutarties kylančių pareigų pažeidimas. Jokie kiti santykiai civilinėje teisėje tokio atsakomybės dualumo neturi, todėl jo neturėtų būti ir fiduciarinių santykių atveju. Juo labiau, pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką sutartinės bei deliktinės atsakomybės konkurencija negalima (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje).

Tiesa, iš vienos pusės galima teigti, kad vadovų bei valdybos narių civilinė atsakomybė yra deliktinė dėl pačių santykių specifikos, tačiau iš kitos pusės akivaizdu, kad CK 2.87 str. minimos fiduciarinės pareigos atsispindi ne tik vadovo ir valdybos organų narių santykiuose su bendrove, bet ir advokatų – klientų santykiuose (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 39 str. 1 d.), komercinio agento – atstovaujamojo santykiuose (CK 2.157 str.), turto administratoriaus ir naudos gavėjo santykiuose (CK 4.243 str.) ir pan. Visose aukščiau nurodytos normose yra vienokia arba kitokia prasme įtvirtinta bendra pareiga būti lojaliam bei rūpestingam atliekant savo pareigas. Todėl, bendra prasme, visų fiduciarinių pareigų pažeidimas turi būti laikomas prielaida deliktinės atsakomybės taikymui.

Visgi, negalima neigti, kad fiduciariniuose santykiuose nėra įmanoma sutartinė civilinė atsakomybė apskritai. Kaip nurodo R. R. Anderson ir W. W. Steele, sutarčių teisė preziumuoja, kad abi sutarties šalys yra lygios derėtis ir susitarti dėl jiems patogių sąlygų, tačiau fiduciariniai santykiai pasižymi tuo, kad viena šalis (patikėtojas) visuomet yra silpnesnė santykių šalis, kadangi ji išimtinai pasikliauja fiduciaro⁵ ekspertinėmis žiniomis, dėl ko fiduciaras įgyja dominuojančią poziciją prieš savo patikėtoją. Dėl šios priežasties fiduciarinė teisė pripažįsta, kad tik fiduciaras gali atsakyti už fiduciarinių pareigų pažeidimą (Anderson, Steele, 1994, p. 242 – 245). Todėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymas galimas tik patikėtojo atžvilgiu, pavyzdžiui, patikėtojui pažeidus savo sutartinę pareigą atsiskaityti su fiduciaru.

Vadovaujantis aukščiau aptarta teisės doktrina bei Lietuvos teismų praktika siūlytina fiduciarinę atsakomybę savo pobūdžiu laikyti deliktine civiline atsakomybe, kurios tikslas yra ne tik atlyginti patikėtojo patirtą žalą, tačiau kartu užkirsti kelią fiduciarui neteisėtai pasipelnyti atliekant savo fiduciarines pareigas. Tik tokiais atvejais, kuomet patikėtojas pažeidžia savo sutartinės pareigas fiduciarui, gali būti taikoma sutartinė civilinė atsakomybė patikėtojo atžvilgiu.

⁵ Straipsnyje yra vartojama sąvoka advokatas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad pateikiamas apibrėžimas yra bendras visiems fiduciariniams santykiams, magistro darbe yra minima bendra fiduciaro sąvoka.

2. INTERESŲ KONFLIKTAS FIDUCIARINIUOSE SANTYKIUOSE – NEMO IUDEX IN CAUSA SUA

Kasdienis asmens gyvenimas susideda iš neriboto pasirinkimų skaičiaus, kur kiekvienas pasirinkimas gali paveikti tiek jo paties, tiek ir trečiųjų asmenų, net ir tiesiogiai su juo nesusijusių, gyvenimus. Tokie veiksniai, kurie priverčia asmenį rinktis vienokį ar kitokį veikimo variantą, yra natūralūs socialinės visuomenės padariniai, kadangi kiekvienas asmuo, nepriklausomai ar tai būtų fizinis, ar juridinis asmuo, turi tik jam būdingus interesus, kurių pagrindu jis veikia. Šiam teiginiui pagrįsti užtenka paprastos savianalizės, kurią atlikus galima pastebėti, kad kiekvienas pasirinkimas, kurį asmuo atlieka, yra skatinamas tam tikrų paskatų, interesų.

Pavyzdžiui, netgi toks paprastas laisvalaikio praleidimo būdas kaip knygos skaitymas gali būti vertinamas interesų lygmenyje, kadangi netgi jeigu asmuo nesusimąstydamas pradėjo skaityti knygą, galima padaryti pagrįstą išvadą, kad tuo metu knygos skaitymas, jo vertinimu, turėjo didžiausią interesą (naudą) prieš bet kokį kitą veiksmą, kurį asmuo galėjo atlikti. Tokiam, interesais pagrįstam, veikimui nuolankiai paklusta netgi juridiniai asmenys, kadangi pačiame pirminiame lygmenyje, nepriklausomai nuo juridinio asmens teorijos, šie asmenys yra ne kas kita kaip fizinių asmenų (akcininkų, dalyvių, pajininkų) susivienijimas, išreikštas teisine forma bei susiformuojantis suderinta šių asmenų valia ir interesais, tačiau vykdomas savo kasdienę veiklą juridinio asmens organų valia (Bosaitė, Butov, 2009, cituota Mizaras *et. al.* (red.), 2009, p. 221-222).

Aukščiau aptartos prielaidos ir aplinkybės iš esmės pateikia sąvokos interesus supratimą, t. y., interesus yra asmens tikslas, noras, nauda. Panašų intereso apibrėžimą pateikia ir dabartinės lietuvių kalbos žodynas, kur interesus – *svarbus, rūpimas dalykas; reikalas, nauda* (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2017). Tačiau dabartinės lietuvių kalbos žodynas sąvokos „interesus konfliktas“ tiesiogiai neapibrėžia, nors ir pateikia šios sąvokos supratimą žodžio „konfliktas“ apibrėžime, kur „konfliktas“ - priešingų interesų ar jų reiškių susidūrimas, susikirtimas, sankirtis (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2017).

Visgi, situacijos, kuomet asmuo privalo rinktis tarp daugiau nei vieno intereso, nebūtinai gali sudaryti interesų konfliktą. Kaip minėta anksčiau, asmens interesus perskaityti knygą yra jo asmeninis laisvalaikio praleidimo formos noras, pasirinkimas. Jeigu asmuo vienu metu turi norą skaityti knygą arba žiūrėti filmą, vienos laisvalaikio praleidimo formos pasirinkimas prieš kitą nesudaro interesų konflikto, nors pats asmuo, galimai, viduje ir konfliktuoja. Tokie konfliktai yra tik vieno individo asmeniniai konfliktai, nesudarantys objektyvaus pagrindo konstatuoti interesų konflikto bendrai.

Kadangi fiduciarinės pareigos yra siejamos su griežtu interesų konflikto situacijų vengimu (Valsan, 2016, p. 24), šio darbo kontekste, siekiant išsiaiškinti, kokie yra efektyviausi interesų konfliktų valdymo bei sprendimo būdai fiduciariniuose santykiuose, reikia peržvelgti ir nustatyti kaip teisės doktrinoje bei teismų praktikoje yra suprantamas interesų konfliktas bei kokiais atvejais interesų konfliktai yra konstatuojami fiduciariniuose santykiuose.

2.1. Interesų konflikto kilmė teisės doktrinoje bei jos samprata

Interesų konflikto sąvoka yra ganėtinai naujas darinys, kurio užuomazgos pirmą kartą bendrosios teisės sistemos valstybėse atsirado 1941 m. vasario 3 d. JAV Aukščiausiojo Teismo nutartyje *Woods v. City National Bank and Trust co. of Chicago* (Luebke, 1987, p. 67) kaip „konfliktuojantys interesai“ (angl., *conflicting interests*) bei „interesų konfliktas“ (angl., *conflict of interest*). Šioje byloje JAV Aukščiausiasis Teismas tiesiogiai nepasisakė dėl vartojamų sąvokų reikšmės, tačiau ne kartą konstatavo, jog patikėtiniai (angl., *fiduciaries*), reorganizavimo proceso metu atstovaujantys kelių skirtingų bendrovės interesų turėtojų (angl., *security holder*) priešpriešiniams interesams, neturi teisės reikalauti kompensacijos, nurodant, kad neatsižvelgiant į egzistuojančius priešpriešinius interesus, jie tinkamai atstovavo visiems savo atstovaujamesiems. Vien interesų konflikto buvimas yra pakankama priežastis atmesti reikalavimą dėl kompensacijos priteisimo (*Woods v. City National Bank...*, 1941). Iš pateikto JAV Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo akivaizdu, kad teismas sąvoką „konfliktuojantys interesai“ bei „interesų konfliktas“ suprato tiesmukai, t. y., dviejų arba daugiau asmenų skirtingi ir vienas kitam prieštaraujantys interesai. Tačiau toks aiškinimas nepadedą suprasti kokiais atvejais ir kokia apimtimi turėtų būti taikoma konfliktuojančių interesų arba interesų konflikto sąvoka, kadangi tiesiogiai JAV Aukščiausiasis Teismas pasisakė tik dėl fiduciarinių santykių bendrovės reorganizavimo metu.

Nuo 1941 m. JAV teismai vis dažniau susidurdavo su bylomis, kuriose buvo sprendžiamos interesų konflikto situacijos, o ilgainiui, vietoj sąvokos „konfliktuojantys interesai“ JAV teismuose pradėjo dominuoti sąvoka „interesų konfliktas“, kuri vėliau buvo apibrėžta ir įtraukta į teisinį žodyną *Black's Law Dictionary* (Luebke, 1987, p. 67). Šiame žodyne interesų konflikto reikšmė buvo apibrėžta kaip „terminas, vartojamas kalbant apie valstybės tarnautojus ir patikėtinius bei jų santykius su privačiu interesu ar naudos jam siekimu. Su jais susijusios etikos problemos yra aprašytos daugumos jurisdikcijų įstatymuose bei įstatymuose federaliniame lygmenyje. Paprastai, kai sprendžiamas klausimas dėl valstybės tarnautojo atleidimo iš pareigų, sąvoka „interesų konfliktas“ reiškia viešojo intereso ir privataus suinteresuoto asmens piniginio intereso susidūrimą“ (Luebke, 1987, p. 67).

Galima pastebėti, kad pirmasis interesų konflikto apibrėžimas aiškiai išskyrė subjektus, kuriems gali būti pripažįstamas interesų konfliktas, bei kokiais atvejais jis gali būti nustatomas, t. y., valstybės tarnautojas arba patikėtinis (fiduciaras), kaip subjektai, kurių veiksams gali būti nustatomas interesų konfliktas, turi turėti santykius (glaudžius ryšius) su privačiu interesu arba turi siekti šiam interesui naudos. Pateiktas apibrėžimas nenumatė sąlygos, kad valstybės tarnautojas arba patikėtinis (fiduciaras) būtinai privalo tenkinti privatų interesą, kad jų veiksams galėtų būti nustatytas interesų konfliktas. Priešingai, 1979 m. *Black's Law Dictionary* leidimas tiesiogiai nurodė, jog užtenka vien glaudžių ryšių su privačiu interesu, kad galėtų būti nustatytas valstybės tarnautojo ir/arba fiduciaro interesų konfliktas.

Galiausiai XX amžiaus devintajame dešimtmetyje JAV teisės doktrinoje buvo apsisistota prie dviejų, neženkliai varijuojančių interesų konflikto apibrėžimų. Pirmasis, interesų konfliktą apibrėžia kaip situaciją, kuri siekia pakenkti fiduciarinių santykių tvarumui pažeidžiant fiduciaro galimybes priimti nešališką profesionalų sprendimą (Davis, Snead, 1982, p. 17). Antrasis apibrėžimas remiasi ta pačia logika, tačiau detalizuoja tai, ko pirmasis nesugeba, t. y., interesų konfliktas atsiranda kai: 1) asmuo, turėdamas glaudžius santykius (ryšį) su kitu asmeniu, privalo priimti sprendimą ir atlikti veiksmą kito asmens naudai; ir 2) toks asmuo turi savarankišką interesą, kuris gali trukdyti priimti sprendimą asmens, su kuriuo jį sieja glaudūs santykiai (ryšys), naudai (Davis, 1993, p. 22).

Abu apibrėžimai yra svarūs, tačiau antrasis apibrėžimas pateikia aiškesnį supratimą kokios situacijos yra laikytinos interesų konfliktais. Pirmiausia, antrojo apibrėžimo pagrindu nėra apsiribojama vien fiduciariniais santykiais. Tai yra svarbu, kadangi interesų konflikto situacijos gali kilti bet kokiuose privačiuose santykiuose, kuriuose vienas asmuo privalo priimti sprendimą kito asmens atžvilgiu. Dirbtinis interesų konfliktų atribojimas ir priskyrimas vien fiduciariniams santykiams nėra pagrįstas ir turėtų būti vengiamas.

Pavyzdys, pagrindžiantis antrojo apibrėžimo svarbą, kaip jį pateikia Michael Davis, yra situacija, kuomet asmuo savaitgalį turi išvykti į komandiruotę, nuo kurios gali priklausyti jo tolesnis karjeros šuolis, tačiau netikėtai susergera jo mažametis vaikas ir asmuo turi priimti sprendimą – pasilikti su vaiku ar vykti į komandiruotę. Šiuo atveju, anot Michael Davis, susiformuoja du interesai, tėvo ir vaiko. Paprastai tėvai neturėtų iškelti savo asmeninių interesų virš savo vaikų interesų, tačiau Michael Davis nurodo, jog esant tokiai situacijai, kai asmuo tikrai susiduria su sunkumais priimant sprendimą, kyla interesų konfliktas, kadangi toks asmuo negali nešališkai priimti sprendimo savo sergančio vaiko atžvilgiu (Davis, 1993, p. 23-24). Toks pavyzdys ne tik praplečia interesų konflikto subjektų ratą, tačiau kartu pabrėžia pirmojo apibrėžimo trūkumą, kuris interesų konflikto situacijas atriboja išimtinai fiduciariniams santykiams.

Antra, šiuo apibrėžimu siekiama pabrėžti glaudžių santykių (ryšių) buvimą. Tokiu pagrindu yra praplečiamas santykių ratas, kuriuose gali kilti interesų konfliktai. Tai yra svarbu, kadangi priešingo požiūrio įtvirtinimas užkirstų kelią pripažinti fiduciariniais santykius, kuriuose tiesioginė pareiga veikti kito asmens interesais nėra išreikšta. Tokie santykiai yra atskiros diskusijos objektas, tačiau galima išskirti bendrovės bei jos akcininkų (dalyvių) ir bendrovės interesų turėtojų santykius. Šie santykiai negali būti atribojami nuo fiduciarinės teisės esant vis didėjančiai interesų turėtojų (angl., *stakeholder*) doktrinai, kuri pabrėžia, kad bendrovė bei jos dalyviai privalo siekti visų bendrovės interesų turėtojų interesų tenkinimo (Donaldson, Preston, 1995, p. 68). Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad bendrovės akcininkams taip pat yra taikomos pareigos, atitinkančios fiduciarinių pareigų turinį, t. y., bendrosios pareigos vengti asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, pranešti kitiems juridinio asmens dalyviams apie savo su juridiniu asmeniu sudarytą sandorį, naudotis savo teisėmis sąžiningai ir protingai, nedaryti žalos juridiniam asmeniui (Bosaitė, Butov, 2009, cituota Mizaras *et. al.* (red.), 2009, p. 256), turi būti keliamas klausimas ir dėl šių santykių fiduciarumo. Kadangi atskirų fiduciarinių santykių nustatymas nėra šio darbo objektas, toliau darbe apie galimą bendrovės akcininkų (dalyvių) fiduciarumą neišsiplečiama.

Aukščiau pateiktų argumentų šviesoje pabrėžtina, kad interesų konflikto situacijos turėtų būti suprantamos pagal antrąjį interesų konfliktų apibrėžimą, kuris neapriboja interesų konflikto situacijų vien fiduciariniams santykiams bei neužkirstų kelio diskusijoms dėl bendrovės akcininkų fiduciarinių santykių egzistavimo. Šio apibrėžimo pagrindu įmanoma palikti vietos tolesnei fiduciarinių santykių doktrinos plėtotei, kadangi būtų palikta vietos suformuoti dar vieną fiduciarinių santykių rūšį, kuomet fiduciariniai santykiai susiformuoja be tiesiogiai išreikštos pareigos veikti kito asmens interesais.

2.2. Interesų konflikto samprata Lietuvos teisėje

Lietuvos teisės doktrinoje sudėtinga būtų surasti mokslinį tiriamąjį darbą, panašų į anksčiau minėtą Niel R. Luebke 1987 m. *Conflict of Interests as a Moral Category* straipsnį, todėl nustatyti konkretų laikotarpį, kuomet Lietuvos Respublikoje buvo pradėta vartoti interesų konflikto sąvoka, yra sudėtinga. Visgi, svarbu pakartoti, jog iki šiol nei lietuvių kalbos žodyne, nei dabartinės lietuvių kalbos žodyne nėra pateiktos aiškios „interesų konflikto“ sąvokos reikšmės, nors, kaip minėta, sąvoka „konfliktas“ ir reiškia priešingų interesų sankirtą. Netgi vieninteliai įstatymai, kurie tiesiogiai vartoja ir apibrėžia interesų konflikto sąvoką yra Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas (toliau – Interesų derinimo įstatymas), Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas (toliau – Pirkimų įstatymas) bei Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas bei.

Interesų derinimo įstatymo 2 str. 2 p. interesų konfliktą apibrėžia kaip situaciją kai deklaruojantis asmuo, atlikdamas tarnybines pareigas ar vykdydamas tarnybinių pavedimą, turi priimti ar dalyvauti priimant sprendimą arba įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais (Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, 1997).

Viešųjų pirkimų įstatymo 21 str. 1 d. nustato, kad interesų konfliktas nustatomas tais atvejais, kai perkančiosios organizacijos ar pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo darbuotojai, komisijos nariai ar ekspertai, stebėtojai, dalyvaujantys pirkimo procedūroje ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, turi tiesioginį ar netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokio pobūdžio asmeninį suinteresuotumą, galintį pakenkti jų nešališkumui ir nepriklausomumui pirkimo metu (Viešųjų pirkimų įstatymas, 2017).

Pirkimų įstatymo 33 str. 1 d. interesų konflikto situacijoms priskiria atvejus, kai perkantieji subjektai, kurie yra perkančiosios organizacijos ar pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo darbuotojai, iniciatoriai, komisijos nariai, ekspertai ar stebėtojai,

dalyvaujantys pirkimo procedūroje ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, turi tiesioginį ar netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokio pobūdžio asmeninį suinteresuotumą, galintį pakenkti jų nešališkumui ir nepriklausomumui pirkimo metu (Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos..., 2017).

Galiausiai, Koncesijų įstatymo 22 str. 1 d. nurodo, jog interesų konfliktams priskiriami atvejai, kai suteikiančiosios institucijos ar įgaliotosios institucijos darbuotojai, iniciatoriai, komisijos nariai ar ekspertai, dalyvaujantys koncesijos suteikimo procedūroje ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, turi tiesioginį ar netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokio pobūdžio asmeninį suinteresuotumą, galintį neigiamai paveikti koncesijos suteikimo procedūroje priimamų sprendimų nešališkumą ir nepriklausomumą (Koncesijų įstatymas, 1996).

Visi aukščiau aptarti interesų konflikto apibrėžimai yra išimtinai taikomi valstybės tarnautojams arba jiems prilyginamiems asmenims, kurie savo veiksmais gali priimti esminius sprendimus ir padaryti įtaką viešiesiems pirkimams, koncesijų skyrimui arba bet kokiems kitiems, privataus intereso tenkinimui skirtiems, viešojo administravimo sprendimams. Todėl, nei vienas iš aukščiau paminėtų interesų konflikto apibrėžimų nėra tinkamas šio darbo temos atskleidimui, kadangi visiškai nepaliečia tarp privačių asmenų susiformuojančių fiduciarinių santykių. Netgi analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką sudėtinga aptikti aiškiai suformuotą interesų konflikto apibrėžimą. Pavyzdžiui, anksčiausioji Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, susijusi su bendrovės vadovo (fiduciaro) interesų konfliktu, kaip žalos atlyginimo pagrindu, buvo 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2000⁶. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė tokį, su interesų konfliktu susijusį, išaiškinimą: „Bendrovę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai, t. y., tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai, todėl visi bendrovės valdymo organai privalo veikti išimtinai bendrovės interesais. Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, jo, kaip akcininko, ir jo, kaip bendrovės valdymo organo nario, interesai gali nesutapti. Taip pat gali nesutapti ir bendrovės bei jos akcininkų interesai. Esant interesų konfliktui, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai reikalauja, kad bendrovės valdymo organo narys apie tai informuotų kitus bendrovės valdymo organus. Tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais. Jeigu bendrovės valdybos narys dėl savo asmeninių

⁶ Paieška buvo atlikta naudojantis Liteko bei Infollex paieškos sistemomis. Ankstesnių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų, susijusių su interesų konflikto pasireiškimu fiduciariniuose santykiuose, aptikti nepavyko.

interesų negali veikti išimtinai bendrovės interesais, jis, apie tai informavęs kitus bendrovės valdymo organus, privalo, kaip valdybos narys, nusišalinti nuo klausimo, dėl kurio kyla interesų konfliktas, sprendimo.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje).

Analizuojant aukščiau pateiktos nutarties tekstą, galima pastebėti, kad 2000 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinko nepasinaudoti jam suteikta proga tiesiogiai apibrėžti ir įtvirtinti fiduciarinių santykių pagrindu kylančių interesų konflikto sąvokos Lietuvos teisės doktrinoje. Vietoje to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinko plačiau pasisakyti dėl bendrovės valdybos pirmininko bei vadovo veiksmų, sukėlusių žalą bendrovei, vertinimo. Tačiau, netgi nesant tiesiogiai apibrėžtai interesų konflikto sąvokai, galima pastebėti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netiesiogiai nurodė, jog interesų konflikto situaciją galima nustatyti tais atvejais, kai asmuo, veikiantis fiduciarinių santykių pagrindu bei turėdamas priimti atitinkamą sprendimą bendrovės, kurios interesais jis privalo veikti, interesais, susiduria su kitu, asmeniniu, interesu, kuris gali turėti neigiamos įtakos reikalaujamo sprendimo priėmimui. Vėlesnėse Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse interesų konflikto sąvoka taip pat nebuvo detaliai analizuota, apart pavienių situacijų, kuomet buvo sprendžiamos bylos dėl tėvų interesų konflikto vaikų atžvilgiu⁷.

Iš esmės toks požiūris į interesų konfliktą fiduciariniuose santykiuose atitiktų anksčiau aptartą JAV plačiai naudojamą interesų konflikto apibrėžimą, kuris interesų konfliktą apibrėžia kaip situaciją, kurioje asmuo, turintis pareigą priimti kito asmens naudai sprendimą, turi kitą interesą, kuris yra linkęs trukdyti tinkamai, savo nuožiūra, įgyvendinti šią pareigą (Valsan, 2016, p. 4). Todėl galima daryti pagrįstą išvadą, kad Lietuvos Respublikos teismai interesų konflikto situaciją fiduciariniuose santykiuose pradėjo formuoti tokia pačia linkme kaip ir JAV teisės doktrina.

Visgi, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl arbitražuose bylas nagrinėjančių arbitrų nepriklausomumo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „nepriklausomumas yra objektyviojo pobūdžio teisinė kategorija, kurią galima identifikuoti išoriškai. Asmens nepriklausomumas yra susijęs su organizacinių, asmeninių, struktūrinių, socialinių, ekonominių, verslo, pavaldumo ir kt. ryšių tarp kelių subjektų nebuvimu. Subjekto nepriklausomumas vertinamas ne *a priori* (iš anksto), o konkrečioje byloje, atsižvelgiant į susiklosčiusių individualių aplinkybių visumą.

⁷ Žr. pvz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2014.

Vertinami ne tik subjekto santykiai su bylos šalimis, subjektas taip pat turi būti nepriklausomas ir nuo kitų asmenų, kurie galėtų daryti arba galėtų siekti daryti jam įtaką, todėl turi būti įvertinamos ir sąsajos su trečiaisiais asmenimis, jei dėl jų gali kilti interesų konfliktas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje).

Aukščiau nurodyta nutartis yra ypatingai svarbi nagrinėjant interesų konflikto pasireiškimą fiduciariniuose santykiuose, kadangi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas puikiai išdėstė situacijas, kurioms esant gali būti konstatuotas interesų konfliktas ne tik teisėjų bei arbitrų atžvilgiu, tačiau ir fiduciarinių santykių subjektų atžvilgiu, kuriems turi būti taikomi tokio paties pobūdžio nepriklausomumo standartai kaip ir teisėjams arba arbitrams. Ši išvada puikiai atsispindi Kujahogos (angl., *Cuyahoga*) apygardos teisėjo E. R. Hoover išdėstytoje pozicijoje, jog esant interesų konfliktui fiduciaro galimybė priimti tinkamą sprendimą yra taip smarkiai iškreipta, kad jis objektyviai negali būti sąžiningas savo patikėtojo atžvilgiu, todėl, būdamas sąžiningu fiduciaru, jis turėtų atsisakyti vykdyti tokį pavedimą, kaip kad tai padarytų sąžiningas teisėjas savo paties byloje (Hoover, 1956, p. 16). Kitaip tariant, anot E. R. Hoover, fiduciarams turi būti taikomas toks pats *nemo iudex in causa sua* (niekas negali būti teisėju savo paties byloje) nepriklausomumo standartas, kaip yra taikomas teisėjams bei arbitrams, kadangi esminė fiduciaro pareiga patikėtojui yra fiduciaro nepriklausomumas bei draudimas pasipelnyti arba siekti naudos tretiesiems asmenims jo patikėtojo sąskaita (Sukhninder, 2007, p. 7).

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje interesų konfliktas yra suprantamas kaip situacija, kuomet asmuo, turintis pareigą priimti kito asmens vardu arba naudai sprendimą, yra veikiamas savo asmeninių interesų arba kito asmens, turinčio priešingą fiduciaro patikėtojui interesą, organizaciniais, asmeniniais, struktūriniais, socialiniais, ekonominiais, verslo, pavaldumo ar kitokiais ryšiais, kurie yra linkę trukdyti fiduciarui tinkamai, savo nuožiūra, įgyvendinti savo pareigą patikėtojui bei išlikti nepriklausomam sprendimo priėmimo metu. Tačiau, nepriklausomai nuo to, kad Lietuvoje interesų konflikto situacijos yra vertinamos per tiesiogiai išreikštos pareigos priimti sprendimą kriterijų, minėta, kad šis suvokimas turi būti praplečiamas, o vietoje jo naudojamas glaudžių ryšių kriterijus, kuris padėtų apibrėžti fiduciarinius bendrovės bei jos akcininkų interesų konfliktus.

2.3. Interesų konfliktų rūšys

Interesų konfliktai yra labai įvairūs, jie gali kilti dėl skirtingų priežasčių, skirtingomis aplinkybėmis, gali skirtis jų pobūdis bei sritys, kuriose jie kyla (Miliauskas, 2010, p. 101). Kadangi egzistuoja interesų konfliktų įvairialypiškumas, sudėtinga pateikti visiems interesų konfliktams bendrą sprendimo bei jų valdymo būdų sąrašą. Dėl šios priežasties interesų konfliktų rūšių nustatymas turi esminę svarbą atskleidžiant konkrečioms interesų konfliktų rūšims taikomus arba prieinamus jų valdymo bei sprendimo būdus.

Pačiame bendriausiame lygmenyje interesų konfliktai yra išskiriami potencialius bei esamus (realius) interesų konfliktus (Palidauskaitė, 2005, p. 132; Rodwin, 2018, p. 69) bei į privačiame sektoriuje ir viešajame sektoriuje kylančius interesų konfliktus (Miliauskas, 2010, p. 102), iš kurių viešajame sektoriuje kylantys interesų konfliktai yra labiausiai aptariami visuomenėje dėl jų įtakos politikoje bei viešosiose (valstybės bei savivaldybių) institucijose⁸. Tačiau, kadangi viešojo sektoriaus interesų konflikto analizė nepatenka į šio darbo sritį, plačiau viešajame sektoriuje pasitaikantys interesų konfliktai neanalizuojami.

Potencialus interesų konfliktas turėtų būti suprantamas kaip dar neegzistuojantis, tačiau turintis galimybę kilti ateityje (Palidauskaitė, 2005, p. 132), t. y., atitinkamų fiduciarinių santykių susiformavimo metu arba fiduciarinių santykių vykdymo eigoje pasireiškia tam tikros aplinkybės, kurios gali sukelti interesų konfliktą. Tuo tarpu esamas (realus) interesų konfliktas suprantamas kaip tiesiogiai kilęs ir egzistuojantis.

Tiek potencialūs, tiek esami (realūs) interesų konfliktai privačiame sektoriuje gali būti skirstomi į dvi esmines interesų konfliktų grupes: 1) interesų konfliktai pagal subjektus; bei 2) interesų konfliktai pagal interesų grupes (Miliauskas, 2010, p. 101-102)..

Kaip nurodo Paulius Miliauskas, interesų konfliktai pagal subjektus yra skirstomi į vertikaliuosius interesų konfliktus, kurie pasireiškia tarp atstovo ir atstovaujamojo, bei horizontaliuosius interesų konfliktus, kurie pasireiškia tarp dviejų atstovaujamųjų (Miliauskas, 2010, p. 101). Tuo tarpu interesų konfliktai pagal interesų grupes gali būti priskiriami vidinių bei išorinių interesų konfliktų rūšims. Vidiniai interesų konfliktai yra

⁸ Visuomenės bei socialinių mokslų atstovų susidomėjimą viešajame sektoriuje kylančiais interesų konfliktais patvirtina šiai interesų konfliktų rūšiai skiriamas dėmesys moksliniuose darbuose bei žiniasklaidos straipsniuose. Pavyzdžiui, dėl korupcijos viešajame sektoriuje didžiausi Lietuvos žiniasklaidos tinklai, tokie kaip UAB „Delfi“ bei UAB „15min“, yra parengę atskirą, korupcijai dedikuotą, skiltį savo tinklalapiuose, kur yra keliami visi su korupcija susiję straipsniai. Tuo tarpu socialiniuose moksluose, ypač teisėje, galima pastebėti, kad interesų konfliktų viešajame sektoriuje analizė nuo ankstyvųjų 2000 m. vis dar išlieka populiari. Žr. pvz.: Raudonienė, A. (2003). Korupcijų kategorijų analizė, *Jurisprudencija*; Palidauskaitė, J. (2010). Interesų konflikto reguliavimo praktika Lietuvoje: balansuojant ant privačiojo ir viešojo intereso ribos. *Politologija*; Soloveičik, D., Šimanskis, K. (2019). Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką. *Teisė*.

priskiriami su atstovo arba fiduciario profesija susijusiems konfliktams (siekis būti pripažintam profesionalu, gauti didesni atlyginimą ir pan.), tuo tarpu išoriniai yra visiškai nesusiję su atstovo arba fiduciario profesija, o yra išskirtinai asmeninio pobūdžio fiduciario interesai (Miliauskas, 2010, p. 101).

Teisės literatūroje papildomai galima aptikti tokias interesų konfliktų rūšis, kaip: 1) piniginiai interesų konfliktai; bei 2) įsipareigojimų arba išskirto lojalumo (angl., *divided loyalty*) konfliktai (Rodwin, 2018, p. 68). Nors jos yra pateikiamos kaip savarankiškos interesų konfliktų rūšys, reikėtų pažymėti, kad pagal savo pobūdį šie interesų konfliktai turėtų būti laikomi vertikaliųjų bei horizontaliųjų interesų konfliktų porūšiais. Ši išvada yra pagrįdžiama tuo, kad: 1) piniginiai interesų konfliktai gali būti susiję su trečiųjų asmenų finansiniais interesais arba būti išimtinai asmeninio pobūdžio; 2) įsipareigojimų interesų konfliktai yra tiesiogiai susiję tik su kelių subjektų priešpriešinių interesų tenkinimu; 3) įsipareigojimų konfliktų priskyrimas horizontaliesiems interesų konfliktams padeda geriau suprasti horizontaliuose interesų konfliktuose minimą dviejų atstovaujamųjų interesų susikirtimo kriterijų.

Aiškinant įsipareigojimų konfliktus Marc Rodwin nurodo, jog jie yra geriau suprantami per gydytojo pareigas savo pacientui. Pavyzdžiui, gydytojas, kuris paskiria savo pacientui klinikinius tyrimus, atsiduria įsipareigojimų konflikto situacijoje, kadangi iš vienos pusės gydytojas turi siekti įgyvendinti paciento interesus gauti tinkamą gydymą, tačiau iš kitos pusės, gydytojas, kaip medicinos mokslo atstovas, turi pareigą siekti medicinos mokslo pažangos (Rodwin, 2018, p. 68), kuri galėtų būti pasiekta atliekant įvairius nepatvirtintus tyrimus arba testuojant eksperimentinius vaistus.

Pateiktoje situacijoje nėra dviejų atstovaujamųjų, kaip nurodo horizontaliųjų interesų konfliktų samprata, tačiau yra du subjektai, kurių interesai susikerta. Šie subjektai yra medicinos mokslo visuomenė (bei, greičiausiai, visuomenė apskritai, kadangi medicinos mokslo pažanga turi visuomenės suinteresuotumą) ir jos interesai bei pacientas ir jo interesai. Būtent dėl šio įsipareigojimų konflikto bruožo galima daryti išvadą, kad horizontaliuose interesų konfliktuose minimi dviejų atstovaujamųjų interesų konfliktai turi būti suprantami plačiai, turint mintyje subjektus, kurių interesus, vienu ar kitu būdu, turi tenkinti fiduciaras.

Piniginiai interesų konfliktai Lietuvoje geriausiai suprantami ir daugiausiai analizuojami viešajame sektoriuje, kur jie yra įvardijami kaip korupcija, kuri pasireiškia kyšininkavimu, prekiavimu įtaka, įsidarbinimu ateityje ir pan. (Palidauskaitė, 2005, p. 131-132). Visgi, piniginis interesų konfliktas gali kilti ir privačiuose fiduciariniuose santykiuose, kur, skirtingai negu viešojo sektoriaus atžvilgiu, piniginis interesų konfliktas nebus laikomas nusikalstama veika (Di Carlo, Testarmata, 2011, p. 126).

Panašia dvasia kaip ir įsipareigojimų konfliktai, piniginiai interesų konfliktai apima kelių subjektų interesų priešpriešą, tačiau šių interesų konfliktų motyvas skirsis nuo įsipareigojimų konflikto. Apibrėždamas piniginį interesų konfliktą Marc Rodwin nurodo, jog gydytojui, disponuojančiam vaistais bei turinčiam tikslą generuoti pajamas, kyla konfliktas tarp tikslo generuoti pajamas bei pareigos tenkinti geriausius paciento interesus (Rodwin, 2018, p. 68). Nepriklausomai nuo to, kad šis pavyzdys nėra tinkamas Lietuvos teisės bei medicinos atžvilgiu, kadangi vaistų prekyba Lietuvoje atliekama specializuotose parduotuvėse, o ne asmeniškai gydytojų, pagrindinis piniginių interesų konfliktų bruožas yra siejamas su asmeninio arba kito asmens finansinio intereso tenkinimu, o ne su kitam subjektui esamos pareigos vykdymu.

Sekant šia išvada, piniginis interesų konfliktas galėtų būti konstatuotas tais atvejais, kuomet fiduciaras siekia tenkinti savo darbovietės arba verslo finansinius interesus, skirdamas perteklines paslaugas savo patikėtojiui. Piniginis interesų konfliktas, remiantis jau anksčiau apibūdinta horizontaliųjų interesų konfliktų rūšimi, gali pasireikšti ir tuomet, kai trečiasis asmuo fiduciarui siūlo didesnę atlygį už savo fiduciarinių pareigų nevykdymą arba jų pažeidimą patikėtojo atžvilgiu. Pavyzdžiui, vaistų gamintojas „A“ tiesiogiai susitaria su gydytoju, kad nustačius tam tikras ligas, gydytojas įsipareigos išrašyti savo pacientams vaistų gamintojo „A“ vaistus, nors jie ir yra brangiausi tos srities vaistai rinkoje. Todėl, nepriklausomai nuo to, kieno finansinius interesus fiduciaras siekia tenkinti (ar savo darbovietės, ar savo verslo, ar kito trečiojo asmens), visuomet susiformuoja priešpriešiniai patikėtojo bei kito asmens finansiniai interesai, kurie užkertą kelią fiduciarui išlikti objektyviai lojaliam savo patikėtojiui. Taigi, piniginiai interesų konfliktai yra susiję su tokiu interesu, kuomet fiduciarui yra siūlomas atlygis už fiduciarinių pareigų nevykdymą (pažeidimą) arba kuomet fiduciaras siekia padidinti savo darbovietės (verslo) pelningumą kliento sąskaita (siūlo perteklines paslaugas, kurios yra visiškai nereikalingos fiduciarinių pareigų vykdymui).

Apibendrinant, galima teigti, kad interesų konfliktai (esami arba potencialūs) yra skirstomi pagal dvi pagrindines grupes: 1) interesų konfliktus pagal subjektus; bei 2) interesų konfliktus pagal interesų grupes. Interesų konfliktai pagal subjektus gali būti skirstomi į dvi rūšis: 1) horizontalieji (kelių subjektų arba patikėtojų) interesų konfliktai, kurie gali būti piniginiai arba įsipareigojimų interesų konfliktai, bei vertikalieji (patikėtojo ir fiduciaro) interesų konfliktai. Tuo tarpu interesų konfliktai pagal interesų grupes yra skirstomi į vidinius (su fiduciaro profesine veikla susijusius interesus) bei išorinius (fiduciaro išskirtinai asmeninio pobūdžio interesus) interesų konfliktus.

3. FIDUCIARINIUOSE SANTYKIUOSE PASIREIŠKIANČIŲ INTERESŲ KONFLIKTŲ VALDYMAS

Kasdienėje bendrovės veikloje gali būti jaučiamas tam tikras tykantis pavojus, kad bet kuriuo metu fiduciaras, pasinaudodamas turima pozicija, gali pradėti siekti asmeninės naudos arba naudoti kitam asmeniui jo bendrovės interesų sąskaita (Rodrigues, 2009, p. 1). Šis pavojus, deja, nėra vien bendrovių kasdienės veiklos rizika. Fiduciariniuose santykiuose apskritai, ar tai būtų advokato - kliento, gydytojo – paciento, finansų patarėjo – kliento, turto administratoriaus – turto savininko ir t. t., santykiai, visuomet yra tikimybė, jog fiduciaras gali nukrypti nuo jo prisiimtų fiduciarinių pareigų ir pradėti siekti asmeninės arba kito asmens interesus tenkinančios naudos.

Kalifornijos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog žmonija yra sudaryta tokiu pagrindu, kad kilus interesų konfliktui, [fiduciaro] pagunda paprastai būna per didelė jam atsispirti, ko pasėkoje [fiduciaro] pareiga yra aukojama kito intereso tenkinimui (Estate of McLellan, 1939). Šio teiginio tikslumą vargu ar būtų įmanoma pagrįsti, juo labiau, tai nėra šio darbo tikslas. Tačiau, negalima neigti, kad interesų konflikto situacijos yra itin pavojingos, kadangi dažnu atveju apie fiduciarinių pareigų pažeidimą dėl interesų konflikto sužinoma jau *post factum*, t. y., po to, kai pažeidimas jau buvo atliktas, todėl patikėtojas iki pat sužinojimo apie atliktą pažeidimą gali atsidurti nerimo būsenoje dėl galimo interesų konflikto kilimo ateityje.

Interesų konflikto sprendimo ir valdymo būdai gali būti labai įvairūs, tačiau Paulius Miliauskas siūlo juos grupuoti į dvi formas: 1) prevencinės priemonės; bei 2) interesų konflikto valdymo priemonės (Miliauskas, 2010, p. 103-105). Kaip nurodo Paulius Miliauskas, prevencinės priemonės yra atstovo asmeninių interesų atsisakymas, atstovui teikiamos informacijos ribojimai ir struktūriniai pakeitimai bei atstovo nusišalinimas priimanant sprendimą. Tuo tarpu interesų konflikto valdymas susideda iš interesų konflikto atskleidimo, interesų konflikto valdymo *sensu stricto* bei atstovų konkurencijos skatinimo (Miliauskas, 2010, p. 103-108). Nors nustatyti baigtinį interesų konfliktų valdymo priemonių sąrašą greičiausiai nėra įmanoma, šiuo metu praktikoje taikomos priemonės gali padėti atverti duris tolesnėms šios problemos diskusijoms.

Vienos tokių diskusijų lėmė tai, kad 1982 m. fiduciarinės teisės doktrinoje Michael Davis pasiūlė taikyti tarpdiscipliniškumo požiūrį (angl., *interdisciplinary view*) interesų konflikto situacijoms, kurio esmė buvo nustatyti interesų konflikto moralės ir etikos padarinius atsiribojant nuo egzistuojančio požiūrio, jog interesų konflikto sprendimo būdai

turi būti nustatomi teisės įrankių pagalba (Valsan, 2016, p. 29). Tarpdiscipliniškumo požiūris remiasi psichologijos moksle nustatytais dviem žmogaus informacijos suvokimo būdais: 1) automatiniu, nereikalaujančiu ypatingų pastangų suprasti, bei 2) kontroliuojamuoju, kuris reikalauja iš asmens didesnių pastangų nustatyti ir suprasti informaciją. Pagal šiuos informacijos suvokimo būdus fiduciarinės teisės doktrina pradėjo teigti, kad fiduciaro interesai, susiję su jo profesija, yra priskiriami kontroliuojamajam informacijos suvokimo būdai, tuo tarpu asmeniniai fiduciaro interesai priklauso automatiniam informacijos suvokimo būdai, o jų tenkinimas dažniausiai vyksta be sąmoningos valios išraiškos. Dėl šios priežasties asmeniniai interesai įgyja pranašumą prieš interesus, kuriems nustatyti ir suvokti turi būti dedamos ypatingos pastangos (Valsan, 2016, p. 28). Tikėtina, kad vienas iš interesų konfliktų valdymo būdų fiduciariniuose santykiuose, remiantis tarpdiscipliniškumo požiūriu, galėtų būti glaudžių asmeninių ryšių su fiduciaru vystymas. Tokiu pagrindu patikėtojo interesai taptų artimesni fiduciaro interesams ir esant interesų konfliktui fiduciaras natūraliai siektų tenkinti interesus, kuriuos suvokia sąmonės lygmeniu.

Kadangi tarpdiscipliniškumo požiūris smarkiai remiasi psichologijos mokslo atradimais ir pagrinde neigia griežtą teisės įsikišimą į interesų konflikto situacijų valdymą, ši teorija toliau nėra plėtojama. Visgi, jos svarba turi būti pripažįstama ir analizuojama atskiruose darbuose.

3.1. Prevencinės vertikalųjų bei horizontalųjų interesų konfliktų priemonės

Kaip minėta, interesų konfliktai gali būti skirstomi į potencialius arba numatomus bei esamus (realius) interesų konfliktus (Palidauskaitė, 2005, p. 132); vertikaliosius bei horizontaliosius interesų konfliktus, ir išorinius bei vidinius interesų konfliktus (Miliauskas, 2010, p. 101). Atsižvelgiant į tai, kad horizontalūs bei vertikalūs interesų konfliktai yra susiję su fiduciaro arba trečiojo asmens interesais, kurie yra tiesiogiai prieštaraujantys egzistuojantiems patikėtojo interesams (fiduciaro ir patikėtojo moralės bei etikos sankirta, fiduciaras pažeidžiamumas piniginiam interesui, kelių patikėtojų, kurių veiklos sritys susikerta, egzistavimas ir pan.), jų atsiradimo užkirtimui gali būti protingai pasiruošama įtvirtinant prevencines priemones.

Kovos su interesų konfliktais svarbą pripažįsta ir CK projekto autoriai, kurie aiškinamajame rašte dėl CK antrosios knygos projekto yra nurodę, jog CK antrosios knygos trečioje dalyje nustatomos papildomos atstovo pareigos, siekiant apsaugoti atstovaujamojo interesus: apibrėžiama interesų konflikto samprata (Aiškinamasis raštas dėl Civilinio

kodekso Antrosios knygos projekto, 2000 m.). Nors atstovavimo santykiai ir nėra tapatūs fiduciariniams santykiams, CK 2.135 str. pagal savo formuluotę gali būti taikomas (ir praktikoje yra taikomas, kadangi šie santykiai yra tapatinami) ir fiduciariniams santykiams, todėl šio straipsnio turinys yra svarbus ir fiduciarinių santykių kontekste.

Papildomai, CK 2.87 str. atskirai numato interesų konflikto vengimo pareigas juridinio asmens valdymo organų nariams (Civilinis kodeksas, 2002 m.), Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37³ str. 4 d. 9 p. numato akcinių bendrovių, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, pareigą savo atlygio politikoje nurodyti interesų konflikto vengimo bei valdymo priemonės (Akcinių bendrovių įstatymas, 2000 m.), o Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 5 str. 5 p. nurodo vieną iš pagrindinių advokatų veiklos principų – lojalumą klientui ir interesų konfliktų vengimą (Advokatūros įstatymas, 2004 m.). Šios nuostatos perteikia Lietuvos susirūpinimą interesų konfliktų situacijomis bei siekia pripažinti kovos su interesų konfliktais fiduciariniuose santykiuose svarbą. Tačiau analizuojant minėtų straipsnių turinį, akivaizdu, kad visą interesų konflikto situacijų valdymo našta Lietuva perkelia pačioms fiduciarinių santykių šalims.

Vieninteliai bei netiesioginiai valstybės bandymai kovoti su fiduciariniuose santykiuose kylančiais interesų konfliktais gali būti pastebimi iš tokių pavyzdžių, kaip Advokatūros įstatymas, Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito įstatymas bei Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas.

Minėtų įstatymų nuostatose yra įtvirtinti advokatų, auditorių bei medikų veiklos principai, tarp kurių yra minimi nešališkumo ir nepriklausomumo principai, kurie, be kita ko, reikalauja interesų konfliktų vengimo. Už šių principų pažeidimą minėti įstatymai numato atitinkamas sankcijas, kurios, priklausomai nuo pažeidimo pavojingumo arba pakartotinumą, gali lemti šių profesijų atstovų licencijų, pažymėjimų panaikinimą. Šios sankcijos yra įtvirtintos Advokatūros įstatymo 53 str., Finansinių ataskaitų audito įstatymo 15 str. 1 d. 2 p. bei 73 str., Medicinos praktikos įstatymo 6 str. 1 d. 3 p. ir 4 p. (Advokatūros įstatymas, 2000; Finansinių ataskaitų audito įstatymas, 1999; Medicinos praktikos įstatymas, 1996). Visgi, tokie Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo bandymai sankcionuoti interesų konflikto situacijas negali būti veiksmingi visais atvejais, todėl būtina nustatyti kokių papildomų priemonių gali imtis pačios fiduciarinių santykių šalys.

3.1.1. Teisingo atlygio politika

Bendrovės vadovų bei valdybos narių atlyginimai yra tiesioginė ir dažna priežastis interesų konfliktų pasireiškimui (Greičius, 2007, p. 187). Kasdienėje bendrovės veikloje vadovas (valdybos nariai) bendrovės vardu priima svarbius sprendimus bei išreiškia tiesioginę kontrolę bendrovės turtui, todėl kyla pagrįsta rizika, jog bendrovės vadovas jam suteiktas galias gali panaudoti asmeninių arba trečiųjų asmenų interesų tenkinimui (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 32). Su tokia bendrovės valdymo organų interesų konfliktų rizika užsienio literatūroje yra siūloma kovoti nustatant teisingo atlygio politiką bendrovės valdymo organų nariams už konkrečius bendrovės pasiekimus bei valdymo organų narių sėkmingumą, vykdant jiems paskirtas funkcijas (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 36).

Teisinga atlygio politika bendrovėje, kuomet už sėkmingą veiklą bendrovės valdymo organai yra apdovanojami, o už prastą veiklą – baudžiami (neišmokama premija, nesuteikiamos lengvatos ir pan.), yra laikoma ekonominiu saugikliu, padėsiančiu išvengti piniginių interesų konfliktų atsiradimo tarp bendrovės bei jos valdymo organų narių (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 36). Tokios sistemos tikslas - skatinti bendrovės valdymo organus siekti maksimalaus bendrovės interesų tenkinimo, kadangi nuo jo tiesiogiai priklauso jų finansinė gerovė.

Reikėtų pažymėti, kad premijavimo sistemos savaime nėra naujas atradimas ir yra naudojamos bendrovėse siekiant išlaikyti darbuotojus bei skatinti jų produktyvumą. Tačiau premijavimo sistemos buvimas savaime nereiškia teisingos atlygio politikos egzistavimo bendrovėje, kadangi menkas finansinis paskatinimas už stropiai vykdytas fiduciarines pareigas gali sukelti bendrovės valdymo organų nario nepasitenkinimą, ko pasėkoje interesų konfliktų kylimo rizika natūraliai padidės. Todėl, nustatant teisingo atlygio politiką yra svarbu surasti tinkamą pusiausvyrą tarp valdymo organo nario, bendrovės bei akcininkų interesų. Anot Philipp Geiler ir Luc Renneboog, perteklinis (tikėtina ir fiksuotas) papildomas atlyginimas nesprendžia interesų konfliktų, o papildomai sudaro prielaidas valdymo organų aplaidumui (Geiler, Renneboog, 2011, p. 137). Šis reiškinys gali būti paaiškinamas tuo, kad perteklinis ir fiksuotas atlyginimas neskatina bendrovės valdymo organų tobulėti bei dėti papildomas pastangas bendrovės valdymui. Atitinkamai, nustatant rezultatais pagrįstą premijavimo sistemą, bendrovės akcininkai privalo kartu su bendrovės valdymo organais įvertinti kokius kriterijus privalo pasiekti bendrovės valdymo organai atitinkamų finansinių metų eigoje, siekiant gauti papildomas išmokas (tantjemas, premijas, bonusus) (Geiler, Renneboog, 2011, p. 122, 137-138).

Tokios sistemos įvedimas bendrovėje iš esmės padėtų ne tik interesų konfliktų valdymo prasme, tačiau kartu sumažintų atskirtį tarp bendrovės akcininkų bei bendrovės valdymo organų interesų. Dar daugiau, nepriklausomai nuo to, kad teisingo atlygio politika labiausiai akcentuojama bendrovių bei jos valdymo organų atžvilgiu, ši priemonė kovoje su interesų konfliktais gali būti sėkmingai pritaikoma ir kituose fiduciariniuose santykiuose. Pavyzdžiui, klientas su advokatu gali susitarti dėl premijinio atlyginimo, kurio pagrindinė paskirtis yra nustatyti advokatu atlyginimą atitinkanti bylos sudėtingumą, ieškinio sumą bei sugaištų valandų skaičių (Grigienė, Čerka, 2012, p. 6). Tokio atlyginimo pagrindu advokatas būtų skatinamas dėti maksimalias pastangas kliento interesams užtikrinti, o jo pastangos būtų teisingai atlyginamos. Atitinkamą logiką galima pritaikyti ir finansų eksperto bei naudos gavėjo santykiams, kuomet už itin sėkmingų investicijų atlikimą naudos gavėjas suteiktų finansų ekspertui premiją. Išimtimi teisingo atlygio politikai galima būtų laikyti gydytojo bei paciento santykius, kadangi visiems medikams yra taikomos griežtesnės, viešosios teisės nuostatos, draudžiančios bet kokių dovanų ir atlyginimų už suteiktas paslaugas priėmimą (Vasiliauskaitė, 2019, p. 69).

3.1.2. Kiekybinis atstovavimas bei išorinis vadovas

Nuo 1970 m. JAV prasidėjo bendrovių valdysenos (angl., *corporate governance*) doktrinos judėjimas, kurio pasėkoje nemaža dalis bendrovių pradėjo samdytis išorinius (nepriklausomus) vadovus bei valdybos narius (Cox, 2003, p. 1077). Išorinio vadovo pranašumas yra tai, kad be darbinių (sutartinių) santykių su bendrove, jis neturi jokių kitų interesų bendrovės atžvilgiu, todėl dažnu atveju tokie vadovai yra priemonė interesų konfliktų valdymui bei priežiūrai bendrovės viduje (Cox, 2003, p. 1077; Chen, 2020). Nors išorinis vadovas ir gali turėti kitų interesų, t. y., horizontaliųjų arba vidinių interesų, kurie gali konfliktuoti su jį pasamdžiusios bendrovės interesais, tačiau vien tai, kad išorinis bendrovės vadovas arba valdybos narys nėra kartu ir bendrovės akcininkas arba darbuotojas, turi teigiamą įtaką interesų konfliktų bendrovės santykiuose valdymui.

Deja, Lietuvos Respublikoje tikrojo išorinio (nepriklausomo) vadovo po Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo 2000 metais nebeliko. Šiuo metu galiojantis Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. tiesiogiai reikalauja su kiekvienu bendrovės vadovu sudaryti darbo sutartį (Akcinių bendrovių įstatymas, 2000). Todėl realistiškai tik bendrovės valdybos arba stebėtojų tarybos nariai gali būti išoriniai valdymo organai tikrąja prasme, ir tik bendrovėms, kurių akcijomis yra leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, išoriniai valdymo organų nariai yra privalomi (Greičius, 2007, p. 118; Akcinių bendrovių įstatymas,

2000; Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, 2006). Visgi, negalima ignoruoti tokių situacijų, kuomet akcininkai kartu yra ir valdybos nariai arba bendrovės vadovai. Tokios situacijos lemia tai, kad bendrovės interesai yra pažeidžiami ir gali būti sutapatinti su bendrovės akcininko interesais. Dėl šios priežasties siūlytina kiekvienoje bendrovėje, kiek tai yra įmanoma, samdyti savarankiškus bendrovės vadovus, kurie nebūtų bendrovės akcininkai bei nebūtų susiję su akcininkais arba kitais bendrovės darbuotojais.

Kita interesų konfliktų prevencijos priemonė bendrovėje galėtų būti įvardijama kaip kiekybinis atstovavimas. CK 2.83 str. 2 d. įtvirtina kiekybinio atstovavimo sampratą, kuri reiškia, kad kiekybinis atstovavimas yra atvejai, kuomet juridinio asmens vardu gali veikti tik keli valdymo organų nariai kartu ar valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir dalyvis kartu (Civilinis kodeksas, 2000). Kiekybinio atstovavimo esmė - pavesti visus sandorių sudarymus atlikti keletui asmenų (Mikelėnas *et. al.*, 2002, p. 189). Tokiu būdu yra ribojama vieno asmens įtaka sudarant sandorius bendrovės vardu.

Svarbu tai, kad įtvirtinus kiekybinį atstovavimą bendrovėje bus susiduriama su dvejopais padariniais: 1) bendrovėje visi sprendimai bus priimami tik suderinus kelių paskirtų asmenų valią; tačiau 2) sandorių sudarymas gali būti apsunkintas vienam iš atstovų fiziškai negalint jo sudaryti. Kadangi kiekybinis atstovavimas gali būti tik absoliutus (Mikelėnas *et. al.*, 2002, p. 188), gali kilti nepatogumai keliems bendrovės atstovams derinti laiką dėl sutarčių sudarymo. Visgi, negalima neigti, kad kiekybinis atstovavimas gali pašalinti tam tikras interesų konflikto situacijas, kuomet vienas iš atstovų galimai siekia sudaryti sandorį veikdamas interesų konflikte. Tokiais atvejais kiti atstovai gali įvertinti sutarties turinį bei galimas pasekmes ir atsisakyti sudaryti tokią sutartį bendrovės vardu. Tad dėl aiškių apsunkinimų bendrovės kasdienėje komercinėje veikloje kiekybinį atstovavimą bendrovėje siūlytina įtvirtinti tik tokiais atvejais, kuomet šio atstovavimo instituto nauda bus didesnė negu neigiami jos padariniai.

3.1.3. Informacijos ribojimas

Viena iš prielaidų fiduciarui tinkamai atlikti savo fiduciarines pareigas patikėtoju bei priimti sprendimus, kurie labiausiai tenkina patikėtojo interesus, yra tikslios bei išsamios informacijos apie patikėtoją disponavimas. Pareigos atskleisti informaciją fiduciarui yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 2.157 str. 1 d. numato atstovaujamojo pareigą aprūpinti prekybos agentą reikiama dokumentais ir

informacija (Civilinis kodeksas, 2000), Civilinio kodekso 6.993 str. 1 d. nustato draudėjo pareigą atskleisti draudikui visą žinomą informaciją apie aplinkybes, galinčias turėti esminės įtakos draudiminio įvykio atsitikimo tikimybei ir šio įvykio galimų nuostolių dydžiui (Civilinis kodeksas, 2000), Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 12 str. 4 d. numato paciento pareigą suteikti sveikatos įstaigos specialistams informaciją apie savo sveikatą, persirgtas ligas, atliktas operacijas, vartotus ir vartojamus vaistus, alergines reakcijas, genetinį pavaldumą ir kitus pacientui žinomus duomenis (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, 1996). Atitinkamai, nors tiesiogiai ir nėra išreikšta įstatymuose, tačiau klientas turi pareigą atskleisti advokatui informaciją, reikalingą tinkamų teisinių paslaugų suteikimui.

Visgi, praktikoje fiduciaras vadovaujasi ne tik patikėtojo jam suteikta informacija, tačiau ir kitų asmenų suteikta informacija, todėl gali kilti pagrįsta rizika, kad didelis informacijos kiekis sukels interesų konfliktą ateityje (Miliauskas, 2010, p. 103-104). Šiam teiginiui pagrįsti Paulius Miliauskas pateikia pavyzdį, jog finansines paslaugas teikiančios įmonės darbuotojas gali pasiūlyti įsigyti tam tikrų vertybinių popierių atsižvelgiant į tai, kokie vertybiniai popieriai yra finansines paslaugas teikiančios įmonės valdomuose fonduose. Klientui įsigijus siūlomų vertybinių popierių, kurie sudaro didžiąją dalį finansines paslaugas teikiančios įmonės portfelio, padidės ir finansines paslaugas teikiančios įmonės valdomų fondų vertė (Miliauskas, 2010, p. 104). Kitaip tariant, fiduciaras, pasinaudodamas jam žinoma jo bendrovės (įmonės, įstaigos) vidine informacija, gali siekti asmeninės naudos arba naudos tretiesiems asmenims fiduciaro interesų sąskaita.

Tokioms situacijoms spręsti praktikoje buvo pradėti naudoti vidinės informacijos ribojimo būdai, kurie užsienio teisės literatūroje yra įvardijami kaip „*Chinese wall*“ (liet., *Kinų siena*) (Lipton, Mazur, 1975, p. 461-462). Vidinės informacijos ribojimo esmė yra atskirti skirtinguose bendrovės padaliniuose, kurie galimai užsiima priešpriešine veikla, disponuojama informacija, pavyzdžiui, atskirti investicijų bankininko ir investicijų agento disponuojamą informaciją (Lipton, Mazur, 1975, p. 462). Panaši praktika buvo pradėta taikyti ir advokatų kontorų viduje, kuomet advokatas, atstovavęs priešingai ginčo šaliai, pereina praktikuotis į kitą advokatų kontorą arba advokatų kontoros susijungia ir yra būtina užtikrinti kliento konfidencialumą bei išvengti galimo interesų konflikto susikirtimo (Midgley, 1992, p. 822). Visgi, svarbu atkreipti dėmesį, jog kaip ir prieš tai minėti interesų konflikto situacijų valdymo būdai, informacijos ribojimas gali būti realiai pritaikomas tik tam tikriems fiduciariniams santykiams.

Vidinės informacijos ribojimas dažniausiai pastebimas finansų įstaigų vidinėse taisyklėse. Pavyzdžiui, AB „Šiaulių bankas“ interesų konfliktų valdymo politikos 7.13 punktas numato, kad siekiant išvengti galimo interesų konflikto, bankas ir grupės įmonės užtikrina, kad būtų aiškiai atskirti banko ir grupės įmonių struktūriniai padaliniai, jų funkcijos ir pareigos, įskaitant struktūrinių padalinių fizinę atskirti, jeigu tokia reikalinga (AB „Šiaulių bankas“, Interesų konflikto valdymo politika). Tuo tarpu „Swedbank“ interesų konflikto politikos 3.1 punktas numato griežtesnio pobūdžio pareigą įtvirtinti procedūras, užtikrinančias, kad darbuotojai, susiję asmenys ir grupės padaliniai nesikeistų informacija, jeigu pasikeitimas tokia informacija gali pažeisti vieno ar didesnio skaičiaus klientų arba banko ar bet kurios jo dukterinės bendrovės interesus (AB „Swedbank“, Interesų konfliktų politika). Taip pat, kaip minėta, šis ribojimas gali būti nustatomas advokatų kontorose, siekiant atriboti kliento konfidencialią informaciją nuo advokatų, kurie anksčiau atstovavo arba galėjo atstovauti prieš tokį klientą.

Visiškai priešinga situacija pastebima bendrovių aspektu. Nors Akcinių bendrovių įstatymo 18 str. 1 d. įtvirtina bendrovės akcininkų teisę gauti informaciją bei bendrovės teisę atsisakyti tokią informaciją išduoti (Akcinių bendrovių įstatymas, 2000), vargu ar galima būtų pritaikyti informacijos ribojimą bendrovės valdymo organams, kurie ne tik turi teisę disponuoti visa bendrovės turima informacija, tačiau kasdienėje komercinėje veikloje netgi privalo ja disponuoti siekiant tenkinti bendrovės interesus. Todėl, nors informacijos ribojimas ir yra laikomas itin veiksminga priemone interesų konfliktų valdymui (Lipton, Mazur, 1975, p. 462), tačiau realus jos pritaikymas yra ribojamas ne tik fiduciario darbovietės (praktikos vietos) valia, bet ir iš esmės fiduciarinių santykių pobūdžiu.

3.1.4. Asmeninių interesų atsisakymas

Asmeniniai fiduciaro interesai gali daryti neigiamą įtaką priimant sprendimus patikėtojo interesais, todėl įpareigojimų atsisakyti asmeninius interesus nustatymas norminiuose teisės aktuose, įvairių profesijų etikos kodeksuose ar įmonių vidaus taisyklėse turi padėti spręsti šias problemas (Miliauskas, 2010, p. 103). Iš tiesų, jeigu fiduciaras yra vienu metu vienos bendrovės akcininkas bei kitos, konkuruojančios, bendrovės vadovas, gali kilti rizika, kad toks fiduciaras, veikiamas interesų konflikto, sieks vienai iš bendrovių nesąžiningo pranašumo. Tačiau asmeninių interesų atsisakymas ne visuomet gali būti pateikiamas tokių pavyzdžių šviesoje. Pavyzdžiui, anksčiau aptarta teisingo atlygio politika iš esmės neprieštarauja bendrovei savo vadovams nustatyti atlygį bendrovės akcijomis, tačiau tokiu būdu bendrovės vadovas, tapęs akcininku, nebelieka nepriklausomas ir gali pradėti siekti asmeninių interesų tenkinimo ne tik kaip bendrovės vadovas, tačiau kaip ir akcininkas (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 11-12).

Asmeninių interesų atsisakymas taip pat nėra įmanomas vidinių bei išorinių fiduciaro interesų konfliktų atveju. Pavyzdžiui, fiduciaras (bendrovės vadovas, advokatas, finansų ekspertas, gydytojas ir t. t.), siekdamas būti pripažintam visuomenėje bei tarp konkurentų, pradeda priiminėti itin rizikingus sprendimus, kurie gali turėti itin neigiamą įtaką patikėtojo (bendrovės, kliento, paciento ir t. t.) interesams (finansiniam stabilumui, sveikatai). Tokie asmeniniai interesai yra susiję su asmens psichologiniu noru laimėti (angl., *desire to win*), kuris gali sukelti ne tik teigiamas, tačiau ir neigiamas pasekmes (Malhotra, 2010, p. 139). Dėl šių priežasčių asmeninių interesų atsisakymas yra įmanomas tik tokiais atvejais, kuomet fiduciaras gali atsisakyti realaus intereso kito asmens atžvilgiu (konkuruojančios bendrovės akcijų pardavimas, įsipareigojimas nepriimti dovanų iš patikėtojo konkurentų, įsipareigojimas tenkinti tik patikėtojo interesus ir pan.).

3.2. Vidinio, išorinio bei esamo interesų konflikto valdymas

Vidinių bei išoriniai interesų konfliktų, kurie yra išimtinai asmeninio pobūdžio fiduciaro interesai (fiduciaro siekis kilti karjeros laiptais, fiduciaro ideologijos priešprieša patikėtojo ideologijai, fiduciaro noras laimėti ir pan.), išankstinė prevencija nėra įmanoma, todėl jų valdymas yra paliekamas fiduciaro sąžiningumo bei lojalumo pareigos įgyvendinimui pranešant apie tai patikėtojui (Miliauskas, 2010, p. 106-107). Kartu reikėtų pažymėti ir tai, kad esamų (realiai kilusių) interesų konfliktų valdymas taip pat yra paliekamas tai pačiai informacijos (interesų konflikto) atskleidimo pareigai, kadangi kilę interesų konfliktai akivaizdžiai nurodo, kad taikytos prevencinės priemonės nebuvo veiksmingos ir neužkirto

kelio šioms interesų konfliktams kilti. Kartu su fiduciario pareiga pranešti apie kilusio interesų konflikto faktą arba vidinio bei išorinio interesų konflikto kilimo galimybę galima išskirti fiduciario pareigą nusišalinti nuo sprendimo vykdymo (Miliauskas, 2010, p. 104-105).

Užsienyje pranešimas apie potencialų arba esamą interesų konfliktą tapo populiariausiu interesų konfliktų valdymo būdu tiek praktikoje, tiek įstatyminiu lygmeniu (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 18). Ši tendencija pastebima ir Lietuvos Respublikoje, kurioje CK akcentuoja pranešimo svarbą. CK 2.87 str. 5 d. numato pareigą juridinio asmens valdymo organo nariui pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organų nariams arba dalyviams apie interesų konfliktą; CK 2.156 str. 2 d. numato komercinio agento pareigą pranešti visą svarbią informaciją, susijusią su savo ir atstovaujamojo verslu, įskaitant lojalumo pareigos įgyvendinimu; CK 4.243 str. 1 d. įpareigoja turto administratorių pranešti apie kiekvieną interesų konfliktą naudos gavėjui; 6.760 str. 1 bei 3 d. numato įgaliotinio pareigą vengti interesų konflikto bei atsižvelgiant į aplinkybes suteikti įgaliotojui visą informaciją apie pavedimo vykdymo eigą (Civilinis kodeksas, 2000). Papildomai, Advokatūros įstatymo 40 str. numato advokato pareigą informuoti klientą apie atsisakymą teikti teisines paslaugas, kuomet šių paslaugų advokatas suteikti negali dėl Advokatūros įstatymo 5 str. nurodytų advokatų veiklos principo pažeidimų (įskaitant interesų konfliktą) (Advokatūros įstatymas, 2004).

Pranešimas apie interesų konfliktą yra reikšminga interesų konfliktų valdymo priemonė, kadangi jos pagalba patikėtojas įgyja teisę pasirinkti ar tęsti fiduciarinius santykius su konfliktuojančiu fiduciaru (Thevenoz, Bahar, 2007, p. 19), o fiduciaras įgyja galimybę būti atleistas nuo atsakomybės dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo (Greičius, 2007, p. 212). Analizuojant tokių bendrovių, kaip AB „Swedbank“ arba AB „Šiaulių bankas“ interesų konflikto valdymo politiką, galima pastebėti, kad abejuose interesų konfliktų valdymo politikose yra skiriamas dėmesys darbuotojų (tikėtina ir šių bendrovių valdymo organų narių) sąžiningumui atskleisti interesų konfliktą vadovams/atitikties specialistams bei klientui (AB „Swedbank“, Interesų konfliktų politika; AB „Šiaulių bankas“, Interesų konfliktų vengimo tvarka).

Lygiai tokia pati situacija yra pastebima AB „Lifosa“ bei AB „ORLEN Lietuva“ interesų konfliktų politikose bei elgesio normose. Pavyzdžiui, AB „Lifosa“ interesų konfliktų politikos 7.1 punktas tiesiogiai nurodo, jog darbuotojas⁹ privalo nedelsdamas (ne vėliau nei kitą dieną po aptikimo) pranešti jam (jai) paskirtam asmeniui už atitiktą atsakingam darbuotojui ar darbuotojui, atsakingam už teisinius ir atitiktus klausimus, bet kuriuo įmanomu informacijos perdavimo būdu apie: visas aplinkybes, apimančias arba galinčias apimti interesų konfliktą; galimą interesų konfliktą; nustatytą paties darbuotojo, kitų darbuotojų ar rangovų interesų konfliktą (AB „Lifosa“, Interesų konfliktų politika, 2017). Tuo tarpu AB „ORLEN Lietuva“ ORLEN grupės pagrindinių vertybių ir elgesio normų 8.7 punktas nustato, kad apie bet kokius santykius su bendrovės konkurentais, klientais ir tiekėjais, kurie gali turėti interesų konflikto požymių, būtina pranešti tiesioginiam vadovui, o tokius santykius turi reglamentuoti atitinkamos vidaus taisyklės (AB „ORLEN Lietuva“, ORLEN grupės pagrindinės vertybės..., 2017).

Iš esmės pranešimas apie interesų konfliktą turi nemažai teigiamų bruožų, kadangi tokiu būdu skatinamas patikėtojo ir fiduciaro tarpusavio pasitikėjimas, fiduciaras neprivalo nusišalinti nuo sprendimo priėmimo ar veiksmų atlikimo, o patikėtojas įgyja realią galimybę priimti sprendimą dėl tolesnio fiduciarinių santykių vystymo (Miliauskas, 2010, p. 106). Tačiau negalima neigti, kad pranešimas apie interesų konfliktą gali turėti neigiamų pasekmių, kadangi tam tikrais atvejais fiduciaras negali atskleisti visos informacijos apie kilusį interesų konfliktą dėl konfidencialumo pareigos kitam asmeniui (Miliauskas, 2010, p. 106-107), o ją atskleidus fiduciariniai santykiai gali būti nutraukti arba gali būti sudarytos prielaidos dar didesniai fiduciaro nesąžiningumui (Valsan, 2016, p. 39). Kaip nurodo Remus Valsan, egzistuoja tam tikras paradoksas, kuomet fiduciaras, atskleisdamas interesų konfliktą, gali pradėti juo piktnaudžiauti ir netgi remtis priimant sprendimus. Tokiu būdu fiduciaras apsimesdamas, kad vykdo savo sąžiningumo bei lojalumo pareigą patikėtojui, pradeda manipuliuoti patikėtojo valia savo interesų tenkinimui (Valsan, 2016, p. 39).

Svarbu ir tai, kad ne visais atvejais pranešimas apie potencialų arba esamą interesų konfliktą yra įmanomas, kadangi gali būti įvairios priežastys, dėl kurių fiduciaras negali sukontaktuoti su patikėtoju, todėl tokiais atvejais fiduciaras turėtų pasirinkti vieną iš dviejų veikimo būdų: 1) prisiimti riziką dėl galimų neigiamų padarinių; arba 2) atsistatydinti nuo sprendimo priėmimo ar konkrečių veiksmų atlikimo.

⁹ AB „Lifosa“ Interesų konfliktų valdymo politikos 1.5 punktas tiesiogiai numato, kad darbuotojai yra visi bendrovės darbuotojai, pareigūnai bei direktoriai.

Rizikos priėmimas iš esmės gali būti pateisinamas CK 2.135 str. šviesoje, kuris numato, kad sandoris, sudarytas atstovui pažeidus suteiktas teises, gali būti pripažintas negaliojančiu atstovaujamojo reikalavimu, jeigu apie interesų konfliktą žinojo arba turėjo žinoti trečiasis asmuo (Civilinis kodeksas, 2000). Nors šis straipsnis tiesiogiai kalba apie atstovavimo santykius, galima teigti, kad jis gali būti pritaikomas ir fiduciariniams santykiams, nes esant vėlesniam patikėtojo pritarimui, fiduciaro interesų konfliktu priimtas sprendimas arba atliktas veiksmas negali būti fiduciaro atsakomybės kilimo pagrindu.

Visgi, fiduciarinių santykių atveju būtų patartina vengti tokių atvejų, kuomet fiduciaras turi prisiimti riziką dėl galimų neigiamų padarinių, susijusių su interesų konflikto situacijomis, o vietoje jų, nesugebėjus pranešti apie interesų konfliktą savo patikėtojui, nusišalinti nuo sprendimo priėmimo ar konkrečių veiksmų atlikimo. Motyvuotas nusišalinimas intereso konflikto atveju pašalina galimybes kilti fiduciaro civilinei atsakomybei, kadangi fiduciarinės pareigos nėra pažeidžiamos, o sąžiningumo bei lojalumo pareigos yra išsaugomos, t. y., neatliekami jokie neteisėti veiksmai. Ši išvada tiesiogiai atsispindi nuosekliai plėtojamoje Lietuvos teismų praktikoje dėl bendrovės vadovų civilinės atsakomybės pažeidus fiduciarines pareigas, kur Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog neteisėti veiksmai yra būtina sąlyga bendrovės vadovų civilinės atsakomybės taikymui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016, Teismų praktika Nr. 45).

Apibendrinant galima teigti, kad interesų konflikto situacijų valdymas yra sudėtinga fiduciaro bei patikėtojo santykių dalis. Iš vienos pusės teisės doktrina numato prevencines priemones, kurių pagalba galima siekti išvengti ateityje kiliančių interesų konfliktų. Tokios priemonės, be kita ko, yra teisingo atlygio politikos nustatymas, kiekybinio atstovavimo įtvirtinimas bendrovėje bei išorinio (nepriklausomo) vadovo samdymasis, informacijos fiduciarui ribojimas bei fiduciaro asmeninių interesų atsisakymas. Tačiau iš kitos pusės, prevencinės priemonės ne visuomet yra veiksmingos, o vidinių, išorinių bei esamų interesų konfliktų valdymas yra paliekamas fiduciaro sąžiningumui savo patikėtojo atžvilgiu. Tikėtina, kad vienareikšmiško ir visiems atvejams veiksmingų interesų konfliktų sprendimo būdų rasti nepavyks, tačiau dėl aiškios problematikos ši tema turi būti analizuojama ir tiek įstatymų leidėjo lygmeniu, tiek tarpdisciplininio požiūrio aspektais.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Teisės doktrinoje nėra vieningo supratimo kokie santykiai turi būti laikomi fiduciariniais. Tačiau, iš daugelio skirtingų autorių pateikiamo fiduciarinių santykių apibrėžimo galima suformuoti universalų fiduciarinių santykių apibrėžimą ir pateikti aiškius, šiuos santykius apibūdinančius, požymius. Atribojant fiduciarinius santykius nuo atstovavimo santykių galima pastebėti, kad fiduciariniai santykiai: 1) visuomet susiformuoja dėl specifinių fiduciaro žinių, gebėjimų bei ekspertizės konkrečioje srityje. Tokių žinių, gebėjimų arba ekspertizės įgijimas yra susijęs su fiduciaro profesijos specifika, kuri lemia tai, kad fiduciaru galima būti laikomas tik atitinkamos srities profesionalas; 2) fiduciaro veiksmų paskirtis fiduciariniuose santykiuose visuomet yra susijusi su įtakos patikėtojo teisei ir (arba) finansinei padėčiai darymu. Tik išimtiniais atvejais, kuomet fiduciariniai santykiai susiformuoja kartu su atstovavimo santykiais, fiduciaras kartu įgyja teisę sukurti, pakeisti arba panaikinti patikėtojo civilines teises bei pareigas; 3) fiduciarinių santykių ypatumas pasižymi paties fiduciaro veiksmų laisvėje. Kadangi fiduciaras disponuoja specifinėmis žiniomis ir (arba) gebėjimais, kuriais siekia pasinaudoti patikėtojas, tik pats fiduciaras turi nuovoką kaip geriausiai išnaudoti turimas žinias patikėtojo interesams tenkinti; 4) fiduciariniai santykiai visuomet formuojasi tik patikėtojo bei fiduciaro laisvai išreikšta bei abipusiai suderinta valia. Kadangi patikėtojui yra svarbus paties fiduciaro asmuo (jo disponuojamos specifinės žinios, gebėjimai), o fiduciaras privalo įvertinti prisiimamų santykių riziką, priverstinis suformavimas santykių, kurie yra panašūs į fiduciarinius, nesuponuoja pačių fiduciarinių santykių susiformavimo.
2. Atsižvelgiant į fiduciarinių santykių požymius bei siekiant vieningo ir universalaus fiduciarinių santykių apibrėžimo yra siūloma ši fiduciarinių santykių samprata: *fiduciariniai santykiai yra dvišalio sandorio pagrindu susiformuojantys santykiai, kuomet viena šalis (patikėtojas), savo laisva valia, pasikliaudama kitos šalies specifinėmis žiniomis arba gebėjimais, kurių įgijimas reikalauja ypatingų pastangų ir (arba) laiko, patiki tam tikrą savo laisvę bei suteikia kitai šaliai (fiduciarui) teises daryti įtaką ir (arba) keisti jos teisinę ir (ar) finansinę padėtį, o kita sandorio šalis (fiduciaras) savo laisva valia prisiima tokias jai suteikiamas teises ir prisiima fiduciarines pareigas siekti geriausio patikėtojo interesų tenkinimo savo pačios nuožiūra, atliekant visus tam reikiamus veiksmus.* Kartu su šios sampratos įvedimu siūloma pripažinti, jog atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimą yra laikytina deliktinės atsakomybės rūšimi, kurios tikslas yra ne tik atlyginti patikėtojo patirtą

žalą, tačiau kartu užkirsti kelią fiduciarui neteisėtai pasipelnyti atliekant savo fiduciarines pareigas. Tik patikėtojo atžvilgiu gali būti taikoma sutartinė atsakomybė dėl savo sutartinių pareigų fiduciarui pažeidimo.

3. Lietuvos teismų praktika interesų konflikto situacijas pripažįsta kaip situacijas, kuomet asmuo, turintis pareigą priimti kito asmens vardu arba naudai sprendimą, yra veikiamas savo asmeninių interesų arba kito asmens organizaciniais, asmeniniais, struktūriniais, socialiniais, ekonominiais, verslo, pavaldumo ar kitokiais ryšiais. Tokiais atvejais fiduciaras nesugeba tinkamai, savo nuožiūra, įgyvendinti pareigas patikėtojui bei išlikti nepriklausomam sprendimo priėmimo metu. Visgi, siūloma interesų konflikto situacijas suprasti kaip atsirandančias tais atvejais, kuomet: 1) asmuo, turėdamas glaudžius santykius (ryšį) su kitu asmeniu, privalo priimti sprendimą ir atlikti veiksmą kito asmens naudai; ir 2) toks asmuo turi savarankišką interesą, kuris gali trukdyti priimti sprendimą asmens, su kuriuo jį sieja glaudūs santykiai (ryšys), naudai. Šio apibrėžimo pagrindu interesų konflikto situacijos gali būti pritaikomos privačiuose santykiuose apskritai, o jų samprata neribos fiduciarinių tolesnės fiduciarinių santykių doktrinos vystymo. Siauresnio arba pernelyg konkretaus apibrėžimo įtvirtinimas sukeltų situacijas, kuomet egzistuotų dvi atskiros interesų konflikto sampratos – viena privatiems santykiams bendrai, kita konkrečiai fiduciariniams santykiams. Tokiu atveju egzistuotų nemaža tikimybė fiduciarinių santykių doktriną apriboti ties santykiais, kuriuose fiduciaro pareiga veikti kito asmens interesais yra tiesiogiai apibrėžiama sandorio metu.
4. Interesų konflikto situacijos privačiuose santykiuose yra skirstomos į potencialius interesų konfliktus bei esamus (realius) interesų konfliktus. Tiek potencialūs, tiek esami interesų konfliktai gali būti toliau skaidomi į interesų konfliktus, kylančius pagal subjektus bei interesų konfliktus, kylančius pagal interesų grupes. Pagal subjektus kylantys interesų konfliktai skirstomi į vertikaliuosius interesų konfliktus (patikėtojo ir fiduciaro priešpriešinius interesus) bei horizontaliuosius (patikėtojo bei kitų subjektų interesų konfliktus, kurie gali būti piniginiai bei išipareigojimų konfliktai). Interesų konfliktai pagal interesų grupes yra skirstomi į vidinius (su fiduciaro profesine veikla susijusius interesus) bei išorinius (fiduciaro išskirtinai asmeninio pobūdžio interesus) interesų konfliktus.
5. Tarp egzistuojančių teisinių potencialių interesų konflikto situacijų valdymo būdu galima išskirti 1) teisinga atlygio politika bendrovėje bei fiduciariniuose santykiuose apskritai. Teisingo atlygio pagalba fiduciarai už sėkmingą veiklą yra papildomai apdovanojami, o už prastą veiklą – baudžiami (neiškama premija, nesuteikiamos

lengvatos ir pan.). Tai yra laikoma ekonominiu saugikliu, padėsiančiu išvengti piniginių interesų konfliktų atsiradimo ne tik tarp bendrovės bei jos valdymo organų narių, tačiau ir tarp patikėtojo bei fiduciaro apskritai; 2) kiekybinis atstovavimas bei išorinio vadovo skyrimas. Kiekybinis atstovavimas, nors ir nėra efektyviausias bendrovės valdymo būdas, sudaro prielaidas vengti interesų konflikto situacijų, kuomet vienas bendrovės atstovas veikia vadovaudamasis interesų konfliktu. Tokiais atvejais kiti bendrovės atstovai veikia kaip saugikliai galintys pastebėti tokį interesų konfliktą ir užkirsti kelią jo padariniams. Išorinio vadovo įgyvendinimas Lietuvoje yra apsunkintas 2000 metais pakeisto Akcinių bendrovių įstatymo, todėl siūloma panaikinti reikalavimą sudaryti darbo sutartį su bendrovės vadovu bei grąžinti sutartinės veiklos galimybę; 3) informacijos ribojimas. Tam tikrais atvejais informacijos ribojimas paties fiduciaro darbo vietoje gali būti efektyviu interesų konflikto situacijų vengimu. Apribojant fiduciarui prieinamą informaciją, fiduciarui mažinamos galimybės pasinaudoti vidine informacija asmeninių arba jo bendrovės interesų tenkinimui; 4) asmeninių interesų atsisakymas. Labai riboto pobūdžio interesų konflikto situacijų valdymo priemonė, tačiau tokiais atvejais, kuomet bendrovės vadovu tampa kitos, konkuruojančios, bendrovės akcininkas, gali padėti užkirsti kelią tokio bendrovės vadovo asmeninių interesų tenkinimui, kadangi šios priemonės pagrindu būtų reikalaujama atsisakyti bet kokio intereso, susijusio su konkuruojančia bendrove. Esamų interesų konflikto situacijų valdymas nėra tinkamas aiškių prevencinių priemonių įtvirtinimui, kadangi jau kilusio interesų konflikto atskleidimas yra paties fiduciaro sąžiningumo srityje, todėl vienintelis šių interesų konflikto situacijų užkirtimo būdas yra paties fiduciaro suvokimas apie kilusį interesų konfliktą bei pranešimą patikėtojui arba nusišalinimas nuo fiduciarinių pareigų tolesnio vykdymo. Bet kuriuo atveju vienareikšmiško ir visiems atvejams veiksmingų interesų konfliktų sprendimo būdų rasti neįmanoma, todėl šios problemos diskusijos privalo vykti remiantis tarpdisciplininiu požiūriu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 92-2141;
4. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 102-2317;
5. Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 102-2313;
6. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas. (1997). *Valstybės žinios*, 67-1659;
7. Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito įstatymas. (1999). *Valstybės žinios*, 59-1916;
8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914;
9. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. (2004). *Valstybės žinios*, 50-1632;
10. Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas. (2017). TAR, 7551;
11. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. (2017). TAR, 7550;

Specialioji literatūra

Lietuvos Respublikos specialioji literatūra:

12. Didžiulis, L. (2014). Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 91, 83-99;
13. Greičius, R. (2007). *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras;
14. Grigienė, J., Čerka, P. (2012). Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, reglamentavimas bei problemos Lietuvoje. *Teisės apžvalga*, 2(9), 5-16;

15. Keinys, S. (2012). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 14];
16. Miliauskas, P. (2010). Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai. *Teisė*, 75, 93-110;
17. Mikalonienė, L. et. al. (2019). *Notarų civilinė atsakomybė*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai;
18. Mikelėnas, V. et. al. (2002). *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia;
19. Mizaras, V. et. al. (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia.
20. Palidaukaitė, J. (2005). Interesų konflikto vadyba: nuo teorinio ir teisinio draudimo link praktinio realizavimo galimybių. Vilnius: *Organizacijų vadyba: Sisteminių tyrimai*, 33, 125-140;
21. Palidaukaitė, J. (2010). Interesų konflikto reguliavimo praktika Lietuvoje: balansuojant ant privačiojo ir viešojo intereso ribos. *Politologija*, 57, 3-39;
22. Raudonienė, A. (2003). Korupcijų kategorijų analizė. *Jurisprudencija*, 41(33), 81-90;
23. Soloveičik, D., Šimanskis, K. (2019). Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką. *Teisė*, 111, 45-66;
24. Vasiliauskaitė, A. (2019). Ar nedidelės vertės atsidėkojimo dovanos medikui pripažinimas kyšiu nepažeidžia *ultima ratio* principo? *Teisės apžvalga*, 1(19), 69-88. DOI: 10.7220/2029-4239.19.4;

Užsienio valstybių specialioji literatūra:

25. Anderson, R. R., Steele, W. W. (1994). Fiduciary Duty, Tort and Contrast: A Primer on the Legal Malpractice Puzzle. *SMU Law Review*, 47, 235-269;
26. Boxx, E. K. (2001). The Durable Power of Attorney's Place in the Family of Fiduciary Relationships. *Georgia Law Review*, 36(1), 1-62;
27. Chen, J. (2020). Outside Director. *Investopedia*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.investopedia.com/terms/o/outsidedirector.asp> [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.]

28. Cox, J. D. (2003). Managing and Monitoring Conflicts of Interest: Empowering the Outside Directors with Independent Counsel. *Villanova Law Review*, 48(4), 1077-1096;;
29. Davis, M. (1993) Conflict of Interest Revisited. *Business & Professional Ethics Journal*, 12(4), 21-41;
30. Davis, M. and Snead, W. (1982) Conflict of Interest [With commentary]. *Business & Professional Ethics Journal*, 1(4), 17-27, 29-32;
31. DeMott, D. (1988). Beyond Metaphor: An Analysis of Fiduciary Obligations. *Duke Law Review*, 1988:879, 879-924;
32. Donaldson, T., Preston, L. E. (1995). Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *The Academy of Management Review*, 20(1), 65-91;
33. Di Carlo, E., Testarmata, S. (2011). Defining Directors' Conclits of Interest in Code of Ethics. *Corporate Board: Role, Duties & Composition*, 7(1), 125-139. DOI: 10.22495/cbv7i1c1art4;
34. Dunfee, T. *et. al.* (1982). *Business and Its Legal Environment, second edition*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.;
35. Frankel, T. (1983). Fiduciary Law. *California Law Review*, 71(3), 795-836;
36. Frankel, T. (2011). *Fiduciary Law*. Oxford: Oxford University Press;
37. Geiler, P., Renneboog, L. (2011). Managerial Compensation: Agency Solution on Problem? *Journal of Corporate Law Studies*, 11(1), 99-138. DOI: 10.5235/147359711795344136;
38. Holton, R. (2011). Fiduciary Relations and the Nature of Trust. *Boston University Law Review*, 91(3), 991-994;
39. Hoover, E. R. (1956). Basic Principles Underlying Duty of Loyalty. *Cleveland State Law Review*, 5(1), 7-28;
40. Lipton, M., Mazur, R. B. (1975). The Chinese Wall Solition to the Conflict Problems of Securities Firms. *New York University Law Review*, 50(3), 459-511;
41. Luebke, N. (1983). Conflict of Interest as a Moral Category. *Business & Professional Ethics Journal*, 6(1), 66-81;

42. Malhotra, D. (2010). The desire to win: The effects of competitive arousal on motivation and behavior. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 111, 139-146. DOI: 10.1016/j.obhdp.2009.11.005;
43. Midgley, J. R. (1992). Confidentiality, Conflicts of Interest and Chinese Walls. *The Modern Law Review*, 55(6), 822-838;
44. Rodrigues, U. (2009). From Loyalty to Conflict: Addressing Fiduciary Duty at the Officer Level. *Florida Law Review*, 61(1), 1-53;
45. Rodwin, M. A. (2018). Attempts to redefine conflicts of interest. *Accountability in Research. Policies and Quality Assurance*, 25(2), 67-78. DOI: 10.1080/08989621.2017.1405728;
46. Rotman, L. (1996). Fiduciary Doctrine: A Concept in Need of Understanding. *Alberta Law Review*, 34(4), 821-852;
47. Rotman, L. (2017). Understanding Fiduciary Duties and Relationship Fiduciarity. *McGill Law Journal*, 62(4), 975-1042;
48. Sukhninder, P. (2007). The nature of fiduciary liability in English law. *Coventry Law Journal*, 12(2), 1-19;
49. Thevenoz, L., Bahar, R. (2007). Conflicts of Interest. Corporate Governance & Financial Markets. Netherlands: *Kluwer Law International*;
50. Valsan, R. (2016). Fiduciary Duties, Conflict of Interest, and Proper Exercise of Judgement. *McGill Law Journal*, 62(1), 1-40;
51. Velsaco, J. (2013). Fiduciary duties and fiduciary outs. *George Mason Law Review*, 21(1), 157-216;

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-398/1999;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2000;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2005;

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2008;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2010;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2013;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2014;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016;
61. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016, Teismų praktika Nr. 45;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-701/2017;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-686/2017;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-140-469/2019;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-403/2019;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-154-823/2020;
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-695/2020;
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-19-330/2020;

Užsienio valstybių teismų praktika:

69. Alberta v. Elder Advocates of Alberta Society. (2011). 2011 SCC 24, 2 S.C.R. 261;
70. American Realty Trust v. Chase Manhattan. (1981). 222 Va. 392, 281 S.E.2d 825;
71. Augusta Mut. Ins. v. Mason. (2007). 274 Va.199, 645 S.E.2d 290;
72. Estate of McLellan. (1939). 8 Cal. 2d 49;
73. Woods v. City National Bank and Trust co. of Chicago, 312 U.S. 262 (1941);

Travaux préparatoires

Lietuvos Respublikos travaux préparatoires

74. Aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso Antrosios knygos projekto. (2000). P-2269;

Užsienio valstybių travaux préparatoires

75. Uniform Power-of-Attorney Act. (2006). Uniform Power-of-Attorney Act. National Conference of Commissioners of Uniform State Laws, 1-76, [interaktyvus].
Prieiga per internetą: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=b1975254-8370-4a7c-947f-e5af0d6cb07c> [žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.];

Interneto portalai

76. UAB „15 min“ naujienų portalas. Tema: Korupcija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/tema/korupcija-1579> [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];
77. UAB „Delfi“ naujienų portalas. Tema: Korupcija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/temos/korupcija> [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];

Vidiniai bendrovių aktai

78. AB „Lifosa“. (2017). Interesų konfliktų politika [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lifosa.com/data/public/uploads/2020/04/12.-interesu_konflikto_politika.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];
79. AB „ORLEN Lietuva“ (2017). ORLEN grupės pagrindinės vertybės ir elgesio normos taikomos akcinėje bendrovėje „ORLEN Lietuva“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.orlenlietuva.lt/LT/Company/Puslapiai/Verslo-filosofija.aspx> [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];
80. AB „Swedbank“. Interesų konfliktų politika [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.swedbank.lt/files/PDF/interesu_konfliktu_politika.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];
81. AB „Šiaulių bankas“. Interesų konflikto vengimo tvarka [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://sb.lt/lt/apie> [pasirenkama skiltis: Informacija, Interesų konflikto valdymo politika] [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.];
82. Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas. (2006). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.nasdaqbaltic.com/files/baltic/BVKK.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.].

SANTRAUKA

Fiduciarinių santykių samprata ir interesų konfliktų šiuose santykiuose valdymas

Erikas Linkevičius

Magistro darbe analizuojamas fiduciarinių santykių institutas, jo samprata bei požymiai, siekiama atskleisti šiuose santykiuose pasireiškiančias interesų konfliktų valdymo priemones. Temos analizė perteikiama per sisteminę bendrosios teisės tradicijos valstybių, tokių kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė bei Kanada, teisės doktrinos ir praktikos analizę. Tokia darbo kryptis pasirinkta atsižvelgiant į tai, kad fiduciarinių santykių bei intereso konfliktų sampratos pradmenys susiformavo bendrosios teisės tradicijos valstybėse, o fiduciarinių santykių recepcija Lietuvoje pasireiškė didele Kanados Kvebeko provincijos Civilinio kodekso, perėmusio anglakalbės Kanados dalies fiduciarinių santykių supratimą, įtaka.

Darbe atskleidžiami fiduciarinių santykių požymiai, kurie nustatomi per keturis esminius fiduciarinių bei atstovavimo santykių skirtumus - fiduciario ekspertizę, fiduciario veiksmų paskirtį bei laivę ir šių santykių susiformavimo pagrindus. Fiduciarinių santykių požymių pagalba apibrėžiama savarankiška fiduciarinių santykių samprata, kuri šiuos santykius pateikia kaip divišalio sandorio pagrindu susiformuojančius santykius, kuomet patikėtojas patiki tam tikrą savo laisvę bei suteikia fiduciarui teises daryti įtaką ir (arba) keisti jo teisinę ir (ar) finansinę padėtį, o fiduciaras priima tokias jam suteikiamas teises ir prisiima fiduciarines pareigas siekti geriausio patikėtojo interesų tenkinimo savo paties nuožiūra, atliekant visus tam reikiamus veiksmus.

Darbe nustatoma, kad interesų konfliktai gali būti skirstomi į numatomus bei esamus interesų konfliktus. Šios interesų konflikto rūšis toliau yra skirstomos į interesų konfliktus pagal subjektus (vertikalieji bei horizontalūs (piniginiai ir įsipareigojimų konfliktai) bei pagal interesų grupes (vidiniai bei išoriniai). Kartu yra pabrėžiama vidinių, išorinių bei esamų interesų konflikto valdymo problematika bei pateikiamos potencialių horizontaliųjų bei vertikalųjų interesų konflikto situacijų valdymo priemonės, t. y., teisingo atlygio politika, kiekybinis atstovavimas, išorinis vadovas, informacijos ribojimas bei asmeninių interesų atsisakymas.

SUMMARY

The Concept of Fiduciary Relationships and the Management of Conflicts of Interest in Such Relationships

Erikas Linkevičius

This masters' thesis analyses the concept of fiduciary relationships and focuses on revealing legal instruments used in the management of conflict of interests in such relationships. Analysis of this thesis is based on the legal doctrine and case law of United States of America, United Kingdom and Canada. Such focus influenced by two factors. First being that the notion of fiduciary relationships and conflicts of interest first formed in the countries of common law tradition. And second, that the reception of fiduciary relationships in Lithuania was heavily influenced by the Civil Code of Quebec, which had previously adopted the understanding of fiduciary relationships through the English speaking part of Canada.

This work reveals main elements of fiduciary relationships which are determined through four differences separating such relationships from representation relationships, i. e., expertise of the fiduciary, purpose and freedom of fiduciary actions, and basis of occurrence of fiduciary relationships. With the help of these elements an original definition of fiduciary relations is provided which defines these relationships as arising on the basis of an agreement formed by the free will of the parties, where an entrustor entrusts a fiduciary with a certain freedom of his together with the rights to influence his legal and (or) financial position, and the fiduciary in turn accepts such rights and assumes fiduciary obligations to act on their own discretion in the best interests of the entrustor.

This work also determines the types of conflicts of interests which are potential and actual conflicts of interest. These types are further divided into conflicts arising according to subjects (vertical and horizontal (monetary and divided loyalty conflicts) and conflicts according to the groups of interests (internal and external). Altogether, this masters' work puts emphasis on management of potential horizontal and vertical conflicts of interest, i. e., just managerial compensation policy, quantitative representation, outside director, restriction of information and waiver of personal interests.